

DET ØKONOMISKE RÅD
FORMANDSKABET

DEN ØKONOMISKE UDVIKLING I 1965

*En redegørelse til regeringen
med særligt henblik på indkomstudviklingen
og muligheden
for at føre indkomspolitik
Oktober 1965*

STATENS TRYKNINGSKONTOR
KØBENHAVN 1965

DET ØKONOMISKE RÅD
FORMANDSKABET

DEN ØKONOMISKE UDVIKLING I 1965

*En redegørelse til regeringen
med særligt henblik på indkomstudviklingen
og muligheden
for at føre indkomspolitik
Oktober 1965*

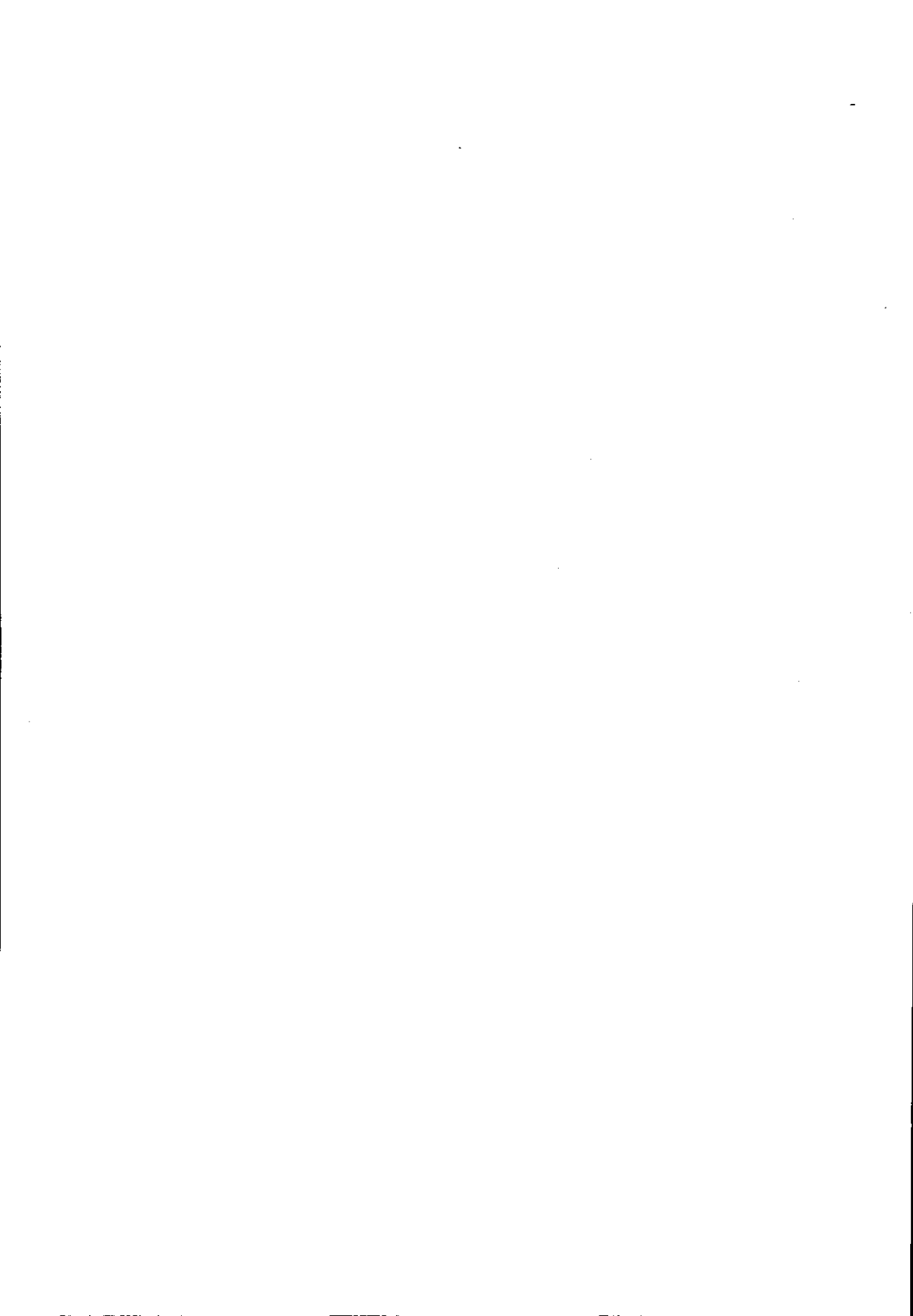
STATENS TRYKNINGSKONTOR
KØBENHAVN 1965

Pris 5,00 kr.

Statens Trykningskontor
Fi 27-5

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
I Indledning	1
II Den økonomiske udvikling i 1965	
a) De generelle udviklingstendenser i første halvår 1965	3
b) Betalingsbalancens udvikling i første halvår 1965	5
c) Konjunkturudviklingen siden midten af 1965 ...	6
d) Foreløbigt skøn over ændringerne i den samlede efterspørgsel, produktion og import m. v. fra 1964 til 1965	11
e) Udviklingen i pris- og lønniveauet samt i indkomstfordelingen mellem selvstændige og lønmodtagere	13
III Konjunkturpåvirkningen fra statsfinanserne	19
IV Problemstillinger i indkomspolitikken på baggrund af erfaringerne for 1965 og den sandsynlige indkomstudvikling i 1966	25
V Den aktuelle konjunktursituation og udsigter for 1966	32
VI Afsluttende bemærkninger	40
Bilag: Oversigt over vigtigere økonomisk - politiske foranstaltninger siden slutningen af 1964.	

I. Indledning

Ved den principielle tilslutning, der forud for optagelsen af indkomstforhandlingerne i efteråret 1964 blev givet til tanken om en frivillig indkomstpolitisk samordning, som kunne sikre parallelitet mellem udviklingen i de samlede pengeindkomster og udviklingen i produktionen, blev der skabt forventning om en mere stabil prisudvikling og en nedbringelse af betalingsbalanceunderskuddet, der for 1964 blev omkring 1,3 milliarder kroner. Selv om det efter sagens natur endnu ikke er muligt at foretage en endelig vurdering af det økonomiske forløb i indeværende år, er det allerede nu åbenbart, at den indkomstpolitiske målsætning ikke er blevet realiseret.

Den offentlige debat, der har været ført i denne anledning, har bl.a. drejet sig om, hvorvidt udfaldet af de generelle overenskomstforhandlinger mellem Landsorganisationen og Dansk Arbejdsgiverforening var i overensstemmelse med den anbefalede ramme for indkomststigninger. Det kan herom oplyses, at de lønstigninger, som blev aftalt ved de nævnte forhandlinger, stort set svarede til den forventede produktivitetsstigning på ca. 3 pct. Når den samlede lønstigning alligevel bliver væsentlig større, formentlig ca. 10 pct., jfr. afsnit II, skyldes det dels pristalsregulering og formentlig en vis fortsat lønglidning, dels at der tilsyneladende i denne overenskomstsituation er blevet ydet større lønforhøjelser ved underorganisationernes forhandlinger om de specielle krav end ved tidligere overenskomstforhandlinger.

På det øvrige arbejdsmarked har der været større lønforhøjelser, idet bl.a. reguleringen for tjenestemændenes løneftersløb, der sammen med anden regulering medførte en gennemsnitlig lønstigning på omkring 20 pct., er blevet fulgt op af tilsvarende eller større lønstigninger for store funktionærgrupper.

En anden side af indkomstudviklingen hænger sammen med de kraftige prisstigninger. Når der ses bort fra virkningerne af de gennemførte afgiftsforhøjelser, er prisniveauet i forhold til sommeren 1964 hævet med 6-7 pct., og niveauet er fortsat stigende.

En væsentlig del af prisstigningerne kan henføres til serviceerhvervene, der ikke har samme muligheder for at opnå produktivtetsstigninger som andre erhverv. Erfaringsmæssigt forøges desuden avancenniveauet i en række hjemmemarkedserhverv (håndværk, servicefag, liberale erhverv, visse detailhandelsbrancher m.v.) nogenlunde i takt med løn- og omkostningsniveauets stigning. Efter en periode, hvor den andel, som bruttoindkomsterne for de selvstændige udgør af de samlede indkomster, har været stigende bl.a. som følge af en høj kapacitetsudnyttelse, er der nu grund til at antage, at en forskydning i modsat retning gør sig gældende.

Selv om også andre forhold har medvirket til at presse niveauet for de nominelle indkomster i vejret, må den væsentligste forklaring antages at være den generelle økonomiske overaktivitet, som rådede op til midten af 1965. Det er derfor vigtigt at søge klarlagt årsagerne til, at dette efterspørgselspres fremdeles har kunnet bestå til trods for, at man dels ved en mærkbar stramning af penge- og kreditpolitikken, dels ved en række skatte- og afgiftsforhøjelser, jfr. oversigten i bilaget, har søgt hidført en stabilisering. Dette spørgsmål tages op i afsnit II, der omhandler den generelle økonomiske udvikling i 1965, og i det efterfølgende afsnit III, hvori der specielt redegøres for konjunkturpåvirkningen fra statsfinanserne. I afsnit IV omtales indkomstpolitikens muligheder på baggrund af udviklingen i 1965. I afsnit V gennemgås den øjeblikkelige konjunktursituation og nogle sandsynlige udviklingstendenser i 1966, og endelig fremsættes der i afsnit VI nogle generelle synspunkter vedrørende de senere års økonomiske udvikling.

II. Den økonomiske udvikling i 1965

a) De generelle udviklingstendenser i første halvår 1965

Når der ses bort fra, at den forbedring i landbrugets afsætningsvilkår, som var med til at præge 1964, ikke har været ved, formede den økonomiske udvikling i de første måneder af 1965 sig som en fortsættelse af den kraftige ekspansion i 1964, hvorunder en meget stærk stigning i offentlige som private investeringer fremtrådte som en hovedårsag til tilspidsningen af højkonjunktturen.

Udviklingen i indeværende år har imidlertid været præget af, at der som følge af den allerede opnåede beskæftigelses- og kapacitetsudnyttelsesgrad ikke har kunnet finde en produktionsstigning sted i samme omfang som i 1964. Den fortsatte ekspansion har derfor i voksende grad haft karakter af rent nominelle stigninger.

Takten i det private forbrugs stigning har regnet i løbende priser været den samme i 1. halvår 1965 som i 1964. Prisstigningerne bevirker imidlertid, at der til den uændrede procentvise forøgelse af forbrugsudgifterne svarer en mindre reel vækst i forbruget. Medens stigningen i forbruget opgjort i faste priser fra kalenderåret 1963 til kalenderåret 1964 androg 6 pct., skønnes stigningen fra 1. halvår 1964 til 1. halvår 1965 kun at have udgjort ca. $3\frac{1}{2}$ pct. Det kan i denne forbindelse nævnes, at statistikken vedrørende industriens omsætning for så godt som alle forbrugsvareindustrier viser, at fremgangen fra 2. kvartal 1964 til 2. kvartal 1965 er væsentlig ringere end fra 1. kvartal 1964 til 1. kvartal i år. Selv om omsætningstallene også inkluderer salg til eksport, må det antages, at en væsentlig del af nedgangen falder på det indenlandske marked. Da der ikke foreligger tegn på, at stigningen i forbruget - bortset fra salget af personbiler - har været aftagende, må den nævnte udvikling formentlig være en følge af mindsket lagerdannelse i handelsleddene, antagelig som følge af kreditstramningen.

Med den stærke forøgelse af det samlede byggeri, der fandt sted i 1964, kan det antages, at man allerede i slutningen af dette år var nået op på fuld kapacitetsudnyttelse inden for denne sektor, og en yderligere stigning i det igangværende byggeri i indeværende år har derfor kun kunnet finde sted i takt med kapacitets-

udvidelse og produktivitetsforbedringer. Så vidt man kan skønne, er byggesektorens produktion steget med en halv snes procent fra 1. halvår 1964 til 1. halvår 1965, medens stigningen fra kalenderåret 1963 til kalenderåret 1964 var på ca. 16 pct. Med den indtrufne stigning i byggeomkostningerne skønnes byggeinvesteringerne i første halvdel af indeværende år beløbsmæssigt at være steget med omkring 20 pct. eller det samme som i 1964.

Udviklingen i den del af den indenlandske investerings efterspørgsel, som vedrører anskaffelse af maskiner, materiel, transportmidler m.v., er vanskelig at bedømme.

Oplysningerne om udviklingen i industriens mængdemæssige omsætning viser, at de industrigrene, der fremstiller investeringsgoder, generelt set har haft en mindre omsætningsfremgang fra april kvartal 1964 til april kvartal 1965, end tilfældet var for januar kvartal. Den eneste undtagelse herfra er jern- og metalværker. I automobilindustrien er der tale om en direkte omsætningstilbagegang.

De nævnte statistiske oplysninger vedrørende produktionsmiddelindustriernes omsætning er ikke i sig selv udtryk for udviklingen i den indenlandske investeringsefterspørgsel, idet en væsentlig del af produktionsmiddelindustriens omsætning går til eksport. Sammenholdes de anførte oplysninger med tallene for import og eksport af maskiner og transportmidler m.v., synes der imidlertid at være grundlag for at antage, at forsyningen til hjemmemarkedet med produktionsmidler er steget mindre fra 2. kvartal 1964 til 2. kvartal 1965 end fra 1. kvartal til 1. kvartal, hvilket tyder på en afdampning af investeringsefterspørgsels stigningstakt.

Desuden kan det nævnes, at beskæftigelsen i produktionsmiddelindustrien fra 1. til 2. kvartal i år steg med ca. 1 pct., medens den tilsvarende stigning i 1964 var på godt 3 pct. Hertil kommer, at de besvarelser vedrørende den forventede ordretilgang, som er afgivet af industrivirksomhederne pr. 1. juli også peger i samme retning. Endelig kan det nævnes, at Det statistiske Departements undersøgelser af industriens investeringer i 1964 og planerne for 1965 viser en mindre stigning i omfanget af planlagte investeringer, end tilfældet var i 1964, hvilket yderligere understøtter en antagelse om, at der er tale om en afsvækkelse af investeringskonjunktoren.

I denne forbindelse skal tillige nævnes, at bankernes udlån i august 1965 kun oversteg niveauet for den tilsvarende måned i fjor med 11-12 pct. mod 17 pct. ved årets begyndelse. Formentlig

kan også dette forhold tages som tegn på en afsvækkelse af investeringsefterspørgslen.

Denne udvikling i bankudlånene må ses i sammenhæng med den aftale, som i februar 1965 blev indgået mellem Nationalbanken og de private banker om deponering af en vis del af indlånstigningen i Nationalbanken, en aftale, der senere er blevet fulgt op af en lignende overenskomst med sparekasserne.

Uanset at den formodede afdæmpning af investeringsefterspørgslen således synes at være kommet til udtryk i bankudlånenes aftagende stigning, kan det næppe antages, at denne udvikling alene er et resultat af kreditbegrænsningen. En del af de private investeringsprojekter må ganske vist antages at være temmelig følsomme over for ændringer i kreditforholdene, idet de ofte vil kunne udskydes i nogen tid, hvis der er udsigt til senere at opnå bedre finansieringsvilkår. Det drejer sig f.eks. om overgang til ny og mere kapitalkrævende teknik, strukturforskydninger inden for og mellem erhvervene samt de ændringer, der for tiden finder sted i industriens lokalisering. En anden del af de private investeringer er derimod nøjere knyttet til den løbende afsætning, idet de er betinget af behovet for forøgelse af produktionskapaciteten i takt med afsætningsmulighederne. Hvis investeringer af denne kategori skal udvise fortsat fremgang i uændret tempo, er det nødvendigt, at virksomhederne venter, at også væksten i deres afsætning fortsætter i samme takt. Som nævnt har den reelle forbrugsstigning i begyndelsen af 1965 været væsentlig mindre end i 1964, og det kan ikke udelukkes, at denne udvikling har afsvækket forventningerne med hensyn til de fremtidige afsætningsmuligheders vækst og dermed bidraget til reduktion af investeringstakten i hjemmemarkedsindustrierne allerede henimod slutningen af 1. halvår 1965.

b) Betalingsbalancens udvikling i 1. halvår 1965

I de første seks måneder af 1965 var der et underskud på handelsbalancen på knap 2300 mill. kr., hvilket var 125 mill.kr. mere end i samme tidsrum året før. Da denne stigning i merimporten kan påregnes opvejet af større fragt- og turistindtægter m.v., har underskuddet på betalingsbalancens løbende poster været af samme størrelse som i 1. halvår 1964: knap 1200 mill. kr.

Det noget større importoverskud er resultatet af procentvis nogenlunde samme stigning i henholdsvis im- og eksport. Impor-

ten er i forhold til 1. halvår 1964 vokset med knap 12 pct., eksporten med knap 13 pct.

Den procentvise foreøgelse af importen betegner en halvering af stigningstakten fra 1963 til 1964. I 1964 var stigningen i vareindførslen usædvanlig stor, hvilket inidlertid dels må ses på baggrund af, at importen var stagnerende i 1963, dels skyldes en særlig stor lageropbygning i 1964. Ændringen i importudviklingen i 1. halvår har derfor kun været udtryk for en tilpasning til den gennemsnitlige stigningstakt for de senere år.

Udviklingen i eksporten har været den samme som i 1964. Landbrugsseksporten er fortsat kun steget svagt, medens den betydelige stigning i industrieksporten og eksporten af fisk og "andre varer" er opretholdt.

c) Konjunkturudviklingen siden midten af 1965

For en bedømmelse af konjunkturudviklingen siden midten af 1965 og af udsigterne for resten af indeværende år foreligger der kun få holdepunkter, som lader sig talmæssigt eller kvantitativt underbygge.

Medens ledighedsprocenten for de arbejdsløshedsforsikrede i de første syv måneder af 1965 for praktisk taget alle grupper til stadighed har ligget lavere end på samme tidspunkt året før, synes billedet ændret siden begyndelsen af august. Ledighedsprocenterne har ved de ugentlige opgørelser vist en svagt stigende tendens siden dette tidspunkt, og ledighedstallene ligger nu i overkanten af tallene for de tilsvarende uger i fjor. Denne udvikling er først og fremmest et resultat af højere ledighed blandt ikke-faglærte i provinsen, og specielt er der en indtruffet stigning i ledigheden for ikke-faglærte i Nord- og Vestjylland. I hovedstadsområdet har ledighedstallene derimod også i august-september ligget lavere end i 1964.

Selv om ledighedstallene fremdeles er meget lave, tyder udviklingen i tallene dog på en vis afdampning af efterspørgselspresset, og man må formentlig regne med en større sæsonmæssig opgang i ledigheden i den kommende vinter end i vinteren 1964-65, hvor det stærke pres på arbejdsmarkedet kraftigt modvirkede tendenserne til sæsonledighed.

Byggestatistikens oplysninger om påbegyndelserne af nyt boligbyggeri, der foreligger til og med juli måned, viser så kraftige udsving, at det ikke på dette grundlag er muligt at fastslå

nogen klar tendens. For industribyggeriets vedkommende foreligger der kun tal frem til og med 2. kvartal. Denne statistik har ikke vist nogen tendens til afsvækkelse af investeringsaktiviteten på dette område.

Det er således kun et meget spinkelt talmateriale, der er til rådighed til bedømmelse af konjunkturudsigterne for 2. halvår 1965. Indtrykket af, at der er ved at indtræde en vis afsvækkelse af efterspørgselspresset, bekræftes imidlertid af konjunkturbarometrets oplysninger. Ifølge denne kilde var industriens forventninger til fortsat vækst i ordreindgangen ved årets midte mindre udbredte end tidligere. Når der ses bort fra transportmiddelindustrien, var tendensen særlig tydelig i de brancher, der fremstiller investeringsgoder og halvfabrikata hertil. Det var samtidig bemærkelsesværdigt, at den mere tilbageholdende vurdering af afsætningsmulighederne i de pågældende industrigrene især angik forventningerne til den indenlandske afsætning. For industrien i øvrigt synes forventningerne om svagere vækst i ordretilgangen i højere grad at være baseret på en forventning om langsommere stigning i tilgangen af nye eksportordrer.

Ud over disse oplysninger må man indskrænke sig til en mere skønsommæssig vurdering af efterspørgselskomponenternes sandsynlige udvikling i årets sidste halvdel.

Diskussionen om kreditstrammingsens virkninger har kunnet fremkalde indtryk af et ret brat omslag i udviklingen fra 1. til 2. halvår. De foreliggende oplysninger støtter ikke en sådan antagelse. Foreløbig synes kreditstrammingsens væsentligste virkning at have været en udskydelse af forskellige nye kommunale bygge- og anlægsarbejder og af investeringerne i offentlige værker. Som omtalt i afsnit a) må en vis afsvækkelse i maskininvesteringerne antages at have gjort sig gældende allerede i 2. kvartal, men som ligeledes nævnt kan denne udvikling formentlig ikke udelukkende ses som en reaktion på kreditstramningen. I betragtning af den høje selvfinansieringsgrad i mange industrivirksomheder må det anses for usikkert, om de skærpede lånebetingelser foreløbig kan regnes blandt de primære årsager til afsvækket stigningstakt i de industrielle investeringer. Det må således antages, at en del af de sidste måneders stærke stigning i udbudet på obligationsmarkedet hidrører fra, at en del virksomheder har skaffet sig midler ved realisering af obligationer. Virkningerne af kreditstramningen på denne del af investeringsaktivi-

teten kan dog efterhånden blive mere følelige, da der, som det nærmere skal omtales i det følgende, er grund til at antage, at der i de senere måneder er sket en reduktion af industriens for-tjenstmargen og dermed af mulighederne for selvfinansiering.

For boligbyggeriets vedkommende kan den forannævnte aftale mellem Danmarks Nationalbank og de private pengeinstitutter, som blev truffet i begyndelsen af året, 'muligvis have haft en vis indflydelse på ydelsen af tilsagn om byggelån. Som nævnt har der dog ikke kunnet spores nogen virkning i så henseende på igangsæt-telsen af nyt boligbyggeri. Ved en aftale mellem Nationalbanken og realkreditinstitutterne, som trådte i kraft den 1. juli, føjedes imidlertid et nyt led til kreditrationeringen. Efter denne aftale, der indebærer en begrænsning af obligationsudstedelsen, vil det med de indtil videre gældende satser ikke være muligt at prioritere nyt byggeri i et omfang, der svarer til det, hvorpå man var nået op i løbet af årets første halvdel. Hidtil har ordningen dog næppe haft væsentlig indflydelse, idet de omfattende lånetilsagn, der var givet før ikrafttrædelsen, kunne effektueres uafhængigt af aftalen. Styrken af virkningerne på lidt længere sigt vil afhænge dels af den praksis, bankerne følger med hensyn til ydelse af byggelån, inden de til den endelige prioritering nødvendige obliga-tioner er udstedt, dels af den indflydelse, ordningen kan tænkes at få på anmodninger om byggelån. Efter foreliggende oplysninger synes der i øjeblikket at være tegn til en afdæmpning i sådanne anmodninger.

Til belysning af aktivitetsudviklingen inden for bygge- og anlægssektoren tjener det endvidere, at oplysninger, som Det økonomiske Råds sekretariat har modtaget om salget af forskellige byggematerialer, har vist aftagende stigning i de seneste måneder. Heroverfor er der dog fra fagkyndigt hold inden for rådet givet udtryk for den opfattelse, at der stadig er både leveringsvanske-ligheder for materialer og mangel på arbejdskraft i byggesektoren.

Selv om der er tegn, der tyder på en vis afdæmpning af efterspørgselspresset inden for byggesektoren, er det således næppe muligt med sikkerhed at fastslå, at der allerede nu hersker balance på byggemarkedet, og det må anses for givet, at med det omfang, fortsættelsesarbejderne på igangværende byggeri vil have, kan en langsommere takt for påbegyndelserne ikke ventes at føre til direkte nedgang i byggevirksomheden i 1965.

Der er i det foregående omtalt nogle sandsynlige tendenser i investeringsudviklingen i 2. halvår 1965. Selv om man ikke helt kan vurdere styrken i disse tendenser, synes efterspørgselspresset i investeringssektoren dog at være mindsket noget.

Forbrugsudviklingen har som nævnt, bortset fra visse af afgiftsforhøjelser forårsagede indkøbsbolger i forårsmånederne, ikke været nogen stærk konjunkturstimulerende faktor i den forløbne del af 1965, og der er næppe grundlag for at antage, at der i den resterende del af året vil ske en afgørende ændring i dette forhold.

Ganske vist vil niveauet for pengeindkomsterne, bl.a. som følge af pristalsreguleringen, i gennemsnit for 2. halvår ligge 6-7 pct. over niveauet for 1. halvår 1965 og 12-13 pct. højere end i 2. halvår 1964. På den anden side er personbeskatningen i skatteåret 1965/66 steget forholdsvis stærkere - skønsmæssigt mellem 18 og 20 pct. - således at de disponible indkomster (indkomst ÷ personlige skatter) ikke vil vise samme stigning som bruttoindkomsterne, og stigningen i forbrugsmulighederne begrænses yderligere gennem de vedtagne afgiftsforhøjelser, der først er blevet fuldt ud effektive fra slutningen af 2. kvartal, samt af den forstærkede prisopgang i øvrigt. Endelig vil kreditstramningen formentlig i nogen grad virke ind på salget af varige forbrugsgoder. Det må derfor betragtes som sandsynligt, at stigningsprocenten for forbruget i 2. halvår kun vil vise en moderat forøgelse i forhold til 1. halvår, således at den reelle forbrugsstigning fortsat vil ligge inden for rammer, der svarer til produktionsstigningen.

Formindskelsen af presset fra investeringssektoren vil under disse omstændigheder slå igennem som en reel formindskelse af det samlede efterspørgselspres.

Et vigtigt led i bedømmelsen af udviklingen i den indenlandske efterspørgsel er vurderingen af bevægelsen i de samlede lagre af såvel råvarer og færdigvarer som varer, der befinder sig i selve produktionsprocessen. I de senere år har tilvæksten i varelagrene gennemsnitligt andraget omkring 700 mill. kr. pr. år. Langtidstendensen i lagerdannelsen har i flere år været stigende som udtryk for en tilpasning til den voksende produktion og omsætning. Den kraftige økonomiske vækst i 1964 bevirkede i forbindelse med prisstigningsforventninger for visse råvarer, at lageropbygningen i dette år blev særlig stor, nemlig på godt 1 milliard kr. På baggrund af denne særlig store stigning, den knappe kreditforsyning og et stigende prisniveau for visse råvarer må lageropbygningen i år

antages at få et mindre omfang, jfr. det i afsnit a) anførte om lagerdannelsen i handelsleddene. Dette er ensbetydende med, at den samlede efterspørgsel reduceres med et beløb, svarende til formindskelsen af tilvæksten i lagrene eller meget skønsmæssigt med henimod en halv milliard kr.

For betalingsbalancens vedkommende har man i Det økonomiske Råds sekretariat søgt at foretage en analyse af, hvorledes betalingsbalancen i det sidste tiår har været påvirket af henholdsvis langtidstendenser, konjunkturbevægelser, sæsonmæssige udsving samt udsving af mere tilfældig karakter. Undersøgelsen viser bl.a., at betalingsbalancen af rent sæsonmæssige grunde ved det nuværende niveau for indtægter og udgifter normalt stiller sig ca. 400 mill. kr. bedre i 2. halvår end i 1. halvår. Da der som foran nævnt i 1. halvår har været et underskud på ca. 1200 mill. kr., ville man derfor, hvis ikke andre forhold gjorde sig gældende, vente, at der for 2. halvår skulle blive et betalingsbalanceunderskud på omkring 800 mill. kr., hvorved underskuddet for året som helhed ville komme op på ca. 2 milliarder kr.

Som følge af det aftagende efterspørgselspres er der dog grund til at regne med en fortsat aftagende stigningstakt for importen. Samtidig er det imidlertid meget tvivlsomt, om stigningstakten for industrieksporten kan opretholdes. Den vesteuropæiske samhandel er inde i en periode med aftagende stigningstakt, hvilket næppe kan undgå at øve indflydelse på den danske industrieksport, der for ca. 70 pct.'s vedkommende går til Vesteuropa. Selv om det skulle lykkes at opretholde en usvækket fremgang for industrieksporten i almindelighed - hvad bl.a. konjunkturbarometerets oplysninger om indgangen af eksportordrer kunne tyde på - må der regnes med tilbagegang for skibseksporten, som har ligget på et særligt højt niveau i 2. halvår 1964 og 1. halvår 1965. På grund af bedrede afsætningsvilkår for bl.a. flæsk og æg kan der på den anden side påregnes en moderat forbedring af landbrugets eksportindtægter, som må stilles over for virkningerne af en eventuel afsvækkelse af stigningen i industrieksporten. Endvidere er nettoindtægten af skibsfart, turisme m.v. stigende.

En sammenfattende vurdering synes derfor at føre til, at der i 2. halvår 1965 vil ske en større forbedring af betalingsbalancen end den forbedring på ca. 400 mill. kr., der kan ventes af rent sæsonmæssige grunde. Underskuddet i 2. halvår kan foreløbig anslås at ville andrage mellem 200 og 400 mill. kr., således at der for

hele 1965 skulle blive et betalingsbalanceunderskud på mellem 1,4 og 1,6 milliarder kr.

d) Foreløbigt skøn over ændringerne i den samlede efterspørgsel, produktion og import m.v. fra 1964 til 1965

I tabel 1 er de foran anførte skøn over udviklingen i den samlede efterspørgsel, produktion og import sammenfattet i et foreløbigt overslag over ændringerne i forsyningsbalancen fra 1964 til 1965. Det skal fremhæves, at der alene er tale om foreløbige skøn, og at det for en række af de anførte talstørrelser endnu kun er muligt at give en ret spinkel talmæssig underbygning af skønnene. Selv om disse skøn således efter sagens natur må blive forholdsvis løse, har tabellen formentlig interesse som et forsøg på at sammenfatte tendenserne i den økonomiske udvikling fra 1964 til 1965 til et helhedsbillede. Til sammenligning er anført de tilsvarende tal for udviklingen fra 1963 til 1964. For så vidt angår offentligt forbrug og offentlige investeringer er skønnet for 1965 hentet fra Økonomisk Årsoversigt marts 1965, der giver et samlet tal for stigningen i de to udgiftskategorier regnet i 1964-priser. Der er i tabellen regnet med lagertilvækst og besætningsforøgelse på i alt 700 mill. kr. Formentlig er dette det mest usikre af tabellens tal.

Det ses af tabellen, at de anvendte skøn indebærer en mængdemæssig stigning i produktionen på godt 4 pct., en lidt mindre stigning i forbruget, ca. 8 pct.s stigning i de private investeringer, prisstigninger inklusive afgiftsforhøjelser på 8-9 pct. og en stigning i de samlede pengeindkomster på ca. 13 pct. Disse skøn fører til et betalingsbalanceunderskud på ca. 1500 mill. kr. Prisstigningerne kommenteres nærmere i det følgende afsnit.

Tabel 1

Skøn over forsyningsbalancen for 1965 sammenholdt med
Det statistiske Departements nationalregnskabstal for 1963 og 1964

(Opgjort i løbende priser og i faste 1964-priser)

	Nationalregnskabstal		Skønnede tal		Procentvise ændringer						
	Året 1963	Året 1964	Året 1963	Året 1964	Real stigning 1963/64 1964/65	Prisstigning 1963/64 1964/65 procent	Stigning regnet i løbende priser 1963/64 1964/65				
Privat forbrug	35,88	37,23	39,45	41,0	44,3	4	3,8	8	9,9	12½	
Private, faste bruttoinvest.	11,51	12,10	13,95	15,1	16,1	8	15,3	5,1	6½	21,2	15½
Lager og besætningsforøgelse	0,00	÷ 0,07	1,30	0,7	0,7						
Off. forbrug og invest.	11,73	12,27	13,30	14,3	16,0	7½	8,4	4,6	12	13,4	20
Indenlandsk efterspørgsel i alt	59,12	61,53	68,00	71,1	77,1	4½	10,5	4,1	8½	15,0	13½
+ eksport af varer og tjenester	17,33	17,94	19,37	21,0	21,0	8½	8,0	3,5	0	11,8	8½
Samlet efterspørgsel	76,45	79,47	87,37	92,1	98,1	5½	9,9	4,0	6½	14,3	12
+ import af varer og tjenester	17,00	17,35	20,56	22,5	22,5	9½	18,5	2,0	0	20,9	9½
Bruttonationalprodukt	59,45	62,12	66,81	69,6	75,6	4½	7,5	4,5	8½	12,4	13

e) Udviklingen i pris- og lønniveauet samt i indkomstfordelingen mellem selvstændige og lønmodtagere

I tabel 2 er givet en belysning af prisudviklingen og udviklingen i den gennemsnitlige timefortjeneste for arbejdere i industri og håndværk m.v. i 12-måneders-perioder siden januar 1963. Tallene viser en gennem dette tidsrum tiltagende stigning i priseniveauet og en jævn stigning i lønniveauet, idet dog oplysningerne om den gennemsnitlige timefortjeneste endnu ikke har kunnet føres længere frem end til januar kvartal 1965.

I betragtning af, at et prisindeks ikke kan afspejle kvalitetsforbedringer, ligesom der ikke løbende kan tages hensyn til udviklingen af helt nye produkter, giver sådanne indeks dog antagelig et lidt for kraftigt udtryk for forringelsen af pengenes købeevne. På denne baggrund kan priseniveauet i det betragtede tidsrum måske karakteriseres som ret stabilt frem til foråret 1964, medens den herefter indtrådte prisopgang er så kraftig, at den ikke kan forklares ved de nævnte forhold. Stigningen kunne i begyndelsen i væsentlig grad tilskrives udviklingen i importpriserne, navnlig råvarepriserne, samt stigning i landbrugets eksportpriser, der, således som de ved lov etablerede hjemmemarkedsordninger er indrettet, også førte til højere indenlandske priser for okse- og kalvekød. Samtidig har dog til stadighed også prisudviklingen inden for serviceerhvervene været en hovedkilde til den fortsatte stigning i priseniveauet, hvilket som allerede nævnt hænger sammen med, at den fortsatte lønstigning inden for disse erhverv i mindre omfang end inden for vareproduktionen modvirkes af produktivitet-fremskridt. Fra efteråret 1964 er det de indenlandske prisstigninger, der har været udslaggivende, idet stigningerne i de internationalt bestemte priser er blevet væsentligt afdæmpet og for råvarerne som helhed er ophørt. Foruden til serviceerhvervene kan stigningen især henføres til fødevarergruppen, herunder de industrielt bearbejdede fødevarer som brød, mel, gryn, øl og sodavand.

Reguleringspristallet for juli 1965 blev specielt påvirket af en særlig knaphedsprisstigning for kartofler og grøntsager. Betragtet over længere tidsrum har denne varegruppe imidlertid været en stabiliserende faktor i prisudviklingen, og det særlige indeks for kartofler, grøntsager og frugt lå selv efter knaphedsprisstigningen i juli under såvel indeksene for øvrige fødevarer som det samlede reguleringspristal. Det må antages, at prisudviklingen for

Table 2: Pris- og lønudviklingen 1963 - 1965.

Procentvis stigning i perioden:	Råvare- pris- indeks		Emgrosprial a) Danske varer		b) Import- varer		Regule- rings- pristal	Forbruger- prisindeks	Gnst. time- fortjeneste i industri m.m. samtlige arbejdere
Jan. 1963-jan. 1964	3,0	0,0	2,0	1,7	2,8	1,7	9,1		
apr. 1963-apr. 1964	7,1	0,9	2,0	2,0	2,6	2,0	7,5		
juli 1963-juli 1964	4,0	3,5	3,0	4,0	4,2	4,0	8,8		
okt. 1963-okt. 1964	2,0	3,5	2,9	4,9	4,5	4,9	8,9		
jan. 1964-jan. 1965	1,0	4,3	1,9	5,4	5,0	5,4	8,8		
apr. 1964-apr. 1965	+1,0	5,1	2,9	5,5	5,4	5,5	...		
juli 1964-juli 1965	0,0	5,1	1,0	8,6	6,6	8,6	...		

kartofler, grøntsager og frugt vil påvirke januar-pristallet i nedadgående retning, men at dette vil blive opvejet af de netop gennemførte prisforhøjelser for animalske produkter samt brødprisforhøjelserne. I kraft af en række andre prisforhøjelser og af huslejerreguleringen kan januar-pristallet ventes at udløse én dyrtidsportion.

For industrivarerne uden for fødevarergruppen har priserne hidtil kun vist svagt stigende tendens. For en række varer inden for monopolprægede områder er der dog gennemført ret kraftige forhøjelser. Når det samlede prisniveau for industrivarer har været ret stabilt, må dette ses som udslag af den internationale konkurrence og af, at der har været betydelige produktivitetsstigninger i industrien.

Medens reguleringspristallet og det særlige forbrugerprisindeks har bevæget sig nogenlunde parallelt i den øvrige del af den betragtede periode, ses forbrugerprisindekset for juli 1965 at være steget væsentlig kraftigere end reguleringspristallet. I hovedsagen er dette en følge af de gennemførte afgiftsforhøjelser, som ikke kommer til udtryk i reguleringspristallet.

Lønudviklingen har som nævnt været præget af jævn lønstigning frem til januar kvartal. Stigningen rækker imidlertid væsentligt ud over den gennemsnitlige produktivitetsstigning for erhvervene som helhed og er derfor én af hovedårsagerne til stigningen i prisniveauet. Lønudviklingen efter januar kvartal må antages at vise tiltagende stigning, men en beskrivelse heraf må dog foreløbig blive summarisk og præget af en vis usikkerhed, da forårets lønstigninger udover, hvad der fulgte af pristalsreguleringen og de generelle overenskomstforhandlinger, først vil kunne gøres endeligt op, når den fuldstændige lønstatistik for april kvartal foreligger.

Dyrtidsreguleringen pr. 1. marts med én portion betød en gennemsnitlig lønforhøjelse på op imod 2 pct., som delvis er kommet til udtryk i tallene for januar kvartal. Forårets lønstigninger som følge af de generelle overenskomstforhandlinger omfattede dels en generel tidlønsforhøjelse på 15 øre i timen, som i modsætning til, hvad der har været tilfældet ved tidligere overenskomstfornyelser, blev ydet til såvel normal- som minimallønnede, dels et lavtlønstillæg inden for normallønsområdet, der i gennemsnit for samtlige normaltidlønnede skønnes at have andraget 17-18 øre pr. time. Som modstykke til den lavtlønnsordning, der blev gennemført

for normallønsområdet, forhøjedes inden for minimallønsområdet minimallønningerne (mindstebetalingen) fra 1. overenskomstår med 15 ore i timen. Endelig gennemførtes en forhøjelse af kvindernes dyrtidstillæg på 5 ore pr. time. For de normallønnede skønnes lønforbedringerne som følge af de generelle overenskomsthændringer herefter at have andraget 3-4 pct. for mandlige og 5-6 pct. for kvindelige arbejdere. Hertil kommer forhøjelserne som resultat af underorganisationernes forhandlinger om de specielle krav.

Erfaringsmæssigt sker der i løbet af en kortere tid efter overenskomstfornyelserne lønstigninger inden for minimallønsområderne stort set svarende til de forhøjelser, de normallønnede har opnået. Det kan i denne forbindelse oplyses, at en foreløbig opgørelse fra april kvartal fra Dansk Arbejdsgiverforening, baseret på et udsnit omfattende 2/3 af de hos medlemmer af Arbejdsgiverforeningen beskæftigede arbejdere tyder på, at der for minimallønnede mandlige arbejdere i løbet af forårs- og sommermånederne er sket lønstigninger på ca. 4 pct. ud over pristalsreguleringen. For de normallønnede mandlige arbejdere viser tallene en stigning på gennemsnitligt godt 5 pct. ud over dyrtidsreguleringen. Tallet er påvirket af en kraftig sæsonmæssig stigning inden for byggefagene.

En tilsvarende beregning for medlemmerne af Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund viser stigninger på 3-4 pct. ud over pristalsreguleringen.

Fra september 1965 er lønniveauet på det private arbejdsmarked som følge af pristalsreguleringen med to dyrtidsportioner steget med omkring $3\frac{1}{2}$ pct. I forhold til niveauet ved årets begyndelse kan den samlede lønstigning i 1965 eksklusiv lønglidning i 2. halvår, herefter opgøres til omkring 10 pct. for mænd og 11-12 pct. for kvinder eller rundt regnet 10-11 pct. for det private arbejdsmarked taget som helhed.

De nævnte 10-11 pct. med eventuelle tillæg for virkningerne af lønglidning i 2. halvår er udtryk for, hvor meget lønniveauet ved årets slutning kan ventes at ligge over niveauet ved årets begyndelse. Det har imidlertid også interesse at danne sig et skøn over, hvor meget lønniveauet i gennemsnit for 1965 vil overstige gennemsnittet for 1964. Fra begyndelsen til slutningen af 1964 steg lønniveauet, som det fremgår af tabel 2, med knap 9 pct. Hvis man kunne se bort fra lønglidning i 2. halvår, kunne man derfor have regnet med en forhøjelse af årsgennemsnittet på henimod

10 pct. fra 1964 til 1965. Da man formentlig må regne med en vis, fortsat lønstigning, må dette tal dog forhøjes noget, antagelig til godt 10 pct. Denne stigning ligger omtrent på niveau med stigningen i 1961 og 1962 og er dermed blandt de største, der har fundet sted i noget år siden den anden verdenskrig. Fra 1963 til 1964 steg gennemsnitsfortjenesten for samtlige arbejdere med knap 9 pct.

Tjenestemændenes lønninger vil i gennemsnit for 1965 ligge godt 20 pct. over gennemsnittet for 1964, og det samme er tilfældet for statens overenskomstansatte kontorpersonale. Overenskomstansatte akademikere har opnået lønstigninger, som er noget større end tjenestemændenes. Funktionærer i pengeinstitutter og forsikringsselskaber har ved nye overenskomster, der er trådt i kraft før de hidtidige overenskomsters udløb med udgangen af 1965, ligeledes fået forhøjelser, som er større end tjenestemændenes; som følge af forskel i tidspunkterne for lønforhøjelsernes ikrafttræden bliver stigningen i gennemsnitslønnen fra 1964 til 1965 imidlertid lavere for denne gruppe end for tjenestemændene.

Så vidt det i øjeblikket kan bedømmes, skete der i 1964 en noget stærkere stigning i de selvstændiges indkomster end i lønindkomsterne. Ifølge den foreløbige opgørelse af industriens produktionsværdi, lønudgifter og værditilvækst i 1964 steg værditilvæksten fra 1963 til 1964 med 13,3 pct., den samlede lønudbetaling med 10,9 pct. og restsummen med 16,6 pct. Landbrugernes restindkomster udviste en næsten tilsvarende stigning, medens lønsummen her som i tidligere år har ligget på et nogenlunde konstant niveau som følge af, at lønstigninger og afvandring af fremmed arbejdskraft tenderer mod at opveje hinanden. Indkomstudviklingen i industri og landbrug i 1964 har således bidraget til at forøge restindkomsternes andel af den samlede bruttofaktorindkomst, og i betragtning af den kraftige omsætningsfremgang er der næppe tvivl om, at også håndværk, bygge- og anlægsvirksomhed, handel og transport vil vise samme billede. Den stigning i lønindkomsternes andel af den samlede bruttofaktorindkomst, som har præget de foregående år, og som i 1963 førte til en samlet lønandel på 50 pct., skønnes således i 1964 at være afløst af et fald.

Forskydninger i bruttofaktorindkomstens fordeling på henholdsvis lønindkomster og restindkomster er som nævnt nøje knyttet til ændringer i produktionens og afsætningens størrelse. Stigningen i restindkomsternes andel af bruttofaktorindkomsten i 1964 kan først

og fremmest tilskrives den stærkt forøgede afsætning og deraf følgende høje kapacitetsudnyttelsesgrad.

Af restindkomsterne skal dækkes udgifterne til afskrivning, reparation og vedligeholdelse, før man når frem til nettoaflønnen til kapitalen og til de selvstændige for egen arbejdsindsats. Da de nævnte omkostningsposter kun til en vis grad er afhængige af variationer i produktionens størrelse, må man regne med, at nettoindtjeningen i 1964 er steget væsentlig kraftigere end bruttooverskuddet.

Under den fortsatte højkonjunktur i begyndelsen af 1965 er der næppe sket en forskydning i lønkvoten, sammenlignet med 1964. Den senere indtrådte afmatning af konjunkturopgangen samt lønstigningerne kan derimod begrunde en formodning om, at restindkomsternes andel af de samlede indkomster nu på ny er faldende.

III. Konjunkturpåvirkningen fra statsfinanserne

Statsfinanserne har i den forløbne del af 1965 virket efterspørgselsforøgende sammenlignet med de foregående år, idet de gennemførte skatte- og afgiftsforhøjelser ikke har kunnet neutralisere virkningerne af den betydelige stigning i statens udgifter.

Som udgangspunkt for en nærmere redegørelse herfor gives i tabel 3 en oversigt over bevægelsen på statsbudgettets hovedposter fra sidste til indeværende finansår. Oversigtens tal for 1965/66 er hentet fra den af finansministeriet i august 1965 fremlagte finansplan. Der er foretaget korrektion for, at en del af de i finansplanen budgetterede indtægter og udgifter er baseret på endnu ikke vedtagne lovgivning. Sidste kolonne i tabellen viser herefter 1965/66-budgettet ifølge den nugældende lovgivning.

Inden tabellen nærmere kommenteres, skal der gøres følgende bemærkninger til de anvendte overskudsbegreber:

I den offentlige debat benyttes som oftest kasseoverskuddets størrelse som mål for den påvirkning af den samlede efterspørgsel, der sker over statsbudgettet.

Principielt giver det andet i oversigten viste overskudsbegreb - overskuddet på drifts- og anlægsbudgettet - et noget klarere udtryk herfor, idet den direkte efterspørgselspåvirkning fra statsfinanserne er et resultat af på den ene side den indkomstop-sugning, der sker gennem beskatningen, og på den anden side dels af den efterspørgsel, som en række af det offentliges udgifter i sig selv repræsenterer, dels af efterspørgselsvirkningerne af den indkomstskabelse, der finder sted gennem afholdelsen af udgifter til offentligt forbrug og offentlig investering samt til sociale pensioner m.v.

Gennem udbetaling af lån fra staten til borgerne eller ved indbetaling af afdrag på lån samt bevægelser i andre poster på kapitalbudgettet påvirkes kasseoverskuddets størrelse, men i almindelighed sker der ikke herved nogen direkte påvirkning af efterspørgslen. En undtagelse udgør dog foranstaltninger som gennemførelse af bunden opsparing, idet virkningerne heraf kan sidestilles med virkningerne af indkomstskat. Det er samtidig klart, at adgang til at opnå lån fra staten vil kunne øve indflydelse på den løbende efterspørgsel ved at påvirke investeringsdispositionerne. Omvendt indgår der i driftsbudgettet poster, som ikke har nogen klar efterspørgselspåvirkning til følge, men som er af mere passiv karakter,

Tabel 3. Sammenlægning af statsbudgettet 1964/65 og 1965/66

Mill. kr.	1964/65		1965/66		Ændring fra 1964/65 til 1965/66 ifl. nugældende lovgivning
	Regnskab	Skøn ifl. den af finansmi- nisteriet fremlagte finansplan af 13. au- gust 1965	Korrektion for endnu ikke ved- tagne lov- ændringer	Budget ifl. nugældende lovgivning	
Driftsindtægter	12.523	15.270	÷ 400 ³⁾	14.870	2.347
Drifts- og anlægsudgifter	11.263	13.663	÷ 434)	13.620	2.357
Overskud på drifts- og anlægsbudgettet	1.260	1.607	÷ 357	1.250	÷ 10
Overskud på kapitalbudgettet, inkl. bunden opsparing og genudlån af udenlandske statslån ¹⁾	÷ 138	÷ 565 ²⁾		÷ 565	÷ 427
Kasseoverskud	1.122	1.042		685	÷ 437

- 1) Kapitalindtægternes hovedposter er bunden opsparing (168 mill. kr. for 1964/65), arveafgift og indgåede afdrag på tidligere ydede statslån. Blandt kapitaludgifterne må først og fremmest nævnes ny långivning fra statens side samt afdrag på statens indenlandske og udenlandske gæld.
- 2) I saldoen er som kapitalindtægt medregnet det anslåede provenu i 1965/66 af det nye præmieobligationslån, 80 mill. kr., og som kapitaludgift tilbagebetaling af bunden opsparing, 119 mill. kr.
- 3) Anslået provenu i januar kvartal 1966 af den foreslåede 10 pct.s merværdiomsætningsafgift.
- 4) Bepærelser i sociale kompensationer m.v. i tilfælde af, at merværdiafgiften ikke gennemføres.

f.eks. efterfølgende refusion af tidligere afholdte kommunale investeringsudgifter.

Intet af de to overskudsbegreber giver således noget helt klart og udtømmende udtryk for statsfinansernes påvirkning af den løbende efterspørgsel. Det vil derfor være naturligt at se på såvel udviklingen på drifts- og anlægsregnskabet som udviklingen i kasseoverskuddet. Kasseoverskuddet giver tillige udtryk for statens påvirkning af pengeforsyningen, idet enhver indbetaling fra borgerne til staten - uanset indbetalingens art - betyder en likviditetsformindskelse og enhver udbetaling fra staten til borgerne en likviditetsforøgelse.

Det ses af oversigten i tabel 3, at man med de indtil nu fastlagte rammer for statens indtægter og udgifter kan regne med en formindskelse af statens kasseoverskud fra 1.122 mill. kr. i 1964/65 til 685 mill. kr. i indeværende finansår. En betydelig del af denne forringelse hidrører fra, at der i 1964/65 blev indbetalt bunden opsparing til et beløb af 168 mill. kr., medens der i indeværende år sker tilbagebetaling til et beløb af 119 mill. kr. Efter det foran anførte kan denne del af forringelsen i kasseoverskuddet reelt sidestilles med en tilsvarende forringelse af det formelt omtrent uændrede overskud på drifts- og anlægsbudgettet. I tilfælde af vedtagelse af ny skatte- og afgiftslovgivning i det i finansloven og finansplanen forudsatte omfang ville såvel kasseoverskuddet som drifts- og anlægsoverskuddet efter korrektion for den bundne opsparing stort set svare til tallene for sidste finansår. Samme regnskabsmæssige resultat for finansåret som helhed ville imidlertid i så fald for indeværende finansårs vedkommende dække over en mindre restriktiv finanspolitik i den første del af finansåret og en stærkere kontraktion i periodens slutning, idet udgiftsstigningen for en stor del har gjort sig gældende fra finansårets begyndelse, medens indtægtsforøgelsen ved den eventuelle nye finansielle lovgivning først falder i dettes sidste måneder. Hertil kommer, at også de i foråret vedtagne afgiftsforhøjelser for en dels vedkommende først har fået virkning et stykke ind i finansåret.

Selv om indtægtsforøgelsen var forløbet parallelt med udgiftsforøgelsen, således at budgetoverskuddet kvartal for kvartal havde været det samme som i finansåret 1964/65, ville dette imidlertid ikke have været tilstrækkeligt til at sikre, at graden af finanspolitisk stramning blev den samme i de to finansår.

Hvor stort et budgetoverskud, der i en situation med fuld beskæftigelse er påkrævet for at sikre, at finanspolitikken virker efterspørgselsdæmpende eller i det mindste ikke forøger et eksisterende efterspørgselspres, afhænger af flere forhold, men især er der grund til at fremhæve, at en forøgelse af det offentlige forbrug og den offentlige anlægsvirksomhed alt andet lige må nødvendiggøre en forøgelse af budgetoverskuddet, hvis et øget efterspørgselspres skal undgås.

Det fremgår af tabel 3, at statens drifts- og anlægsgifter (ekskl. bunden opsparing) i forhold til finansåret 1964/65 er forøget med 2,4 milliarder kr. eller ca. 21 pct. Denne stærke stigning kan i hovedsagen tilskrives:

a) en reel forøgelse af statens forbrug og af statens anlægsvirksomhed, d.v.s. flere ansatte i statens tjeneste og større statslige køb af varer og tjenester fra den private sektor,

b) lønforhøjelser til de i staten ansatte og prisstigninger på indkøbte varer og tjenester,

c) forøgelse af udgifterne til folke- og invalidepensioner og andre indkomstoverførsler,

d) forhøjede refusionsbetalinger til kommuner m.v.

Ved udgiftsstigninger af den under a) nævnte karakter forøger det offentlige umiddelbart efterspørgslen efter produktionsressourcer, respektive efter færdigvarer. Såvel disse som de under b) og c) nævnte udgiftsstigninger virker dernæst i deres helhed som en indkomstforøgelse for modtagerne, af hvilken den overvejende del må formodes at blive anvendt til udvidelse af forbruget, hvorved efterspørgslen efter såvel danske som importerede varer forøges. Udgiftsforøgelsen under punkt d) vil eventuelt kunne føre til en udvidet kommunal investeringsaktivitet. Den udvidede forbrugsefterspørgsel vil dernæst - som enhver stigning i efterspørgslen uanset årsag - med en vis forsinkelse give anledning til, at produktionen sættes i vejret i nogenlunde tilsvarende omfang, hvorved der sker en yderligere stigning i indkomsterne, som atter fører til vækst i forbruget og dermed til nye, afledede stigninger i produktion, indkomster og efterspørgsel.

Modstykket til den efterspørgselsforøgelse, der bliver en følge af, at der igennem de forøgede statsudgifter er skabt forøgede indkomster hos en del af befolkningen, er en efterspørgselsreduktion som følge af den forøgede beskatning. Også denne ef-

terspørgselsreduktion har en række afledede virkninger, således at den samlede påvirkning af den private efterspørgsel ved en forøgelse af beskatningen bliver større end den primære. Hvis henholdsvis skatter og offentlige udgifter forøges med samme beløb, vil de to modsat rettede virkninger på den private forbrugsefterspørgsel under visse forudsætninger kunne tænkes at opveje hinanden. I almindelighed kan dette dog ikke antages at være tilfældet, jfr. nedenfor.

Selv om man antog, at størrelsen af det samlede private forbrug var upåvirket af de finanspolitiske foranstaltninger, bliver imidlertid tilbage, at staten har forøget sin anvendelse af produktionsressourcer i det omfang, udgiftsstigningen falder ind under punkt a) ovenfor, og den totale efterspørgsel efter produktionsressourcer vil således stige. Har der i forvejen bestået et efterspørgselspres, bliver nettoresultatet en forøgelse af dette.

Hvis man stiller det krav til finanspolitikken, at den i en situation som den foreliggende med fuld beskæftigelse ikke må føre til en forøgelse af den samlede efterspørgsel, må dette efter det foran anførte indebære, at en ekspansion i statens udgifter ledsages af en samtidig, stærkere forøgelse af beskatningen, således at der frisættes ressourcer i den private sektor, svarende til statens forøgede ressourceanvendelse. Ønskes der yderligere gennemført en reel økonomisk stramning over statsbudgettet, må dette ved en forøgelse af statens udgifter føre til krav om en så meget større stigning i budgetoverskuddet.

Af statens udgiftsstigning i 1965/66 på 2,4 milliarder kr. skyldes formentlig omkring $3/4$ milliard kr., at staten har lagt beslag på flere ressourcer til offentligt forbrug og offentlig anlægsvirksomhed. Skulle man have undgået at stimulere efterspørgselspresset over statsfinanserne, ville en betydelig forøgelse af budgetoverskuddet derfor have været nødvendig. Samtidig er der sket en udvidelse af de kommunale investeringer, der i ret høj grad synes at være blevet lånefinansieret, således at disse investeringer har virket efterspørgselsstimulerende i forholdsmæssigt endnu højere grad end de statslige investeringer. Skulle også denne efterspørgselsforøgelse have været kompenseret via statsfinanserne, ville dette have krævet en endnu større forøgelse af skatteopkrævningen.

Det blev foran nævnt, at virkningerne på den private forbrugsefterspørgsel af, at staten øger sine skatteindtægter og sine drifts- og anlægsudgifter med lige store beløb, kun vil ophæve hin-

anden under bestemte forudsætninger, der imidlertid sjældent vil være opfyldt. De over en udgiftsforøgelse skabte indkomststigninger vil som regel have en høj forbrugseffekt, fordi de oftest tilfalder husstande med relativt lave indkomster. De forbrugsbegrænsende virkninger af højere personlige skatter vil normalt være noget svagere, fordi en sådan forhøjelse må antages at ville ramme husstande med noget højere gennemsnitsindkomster, hvorfor det er sandsynligt, at skatteforhøjelser i et vist omfang bliver betalt af midler, der ellers ville blive opsparet. Indirekte skatter må antages at virke forbrugsbegrænsende i højere grad end personlige skatter, således at en skatteforhøjelses virkninger på forbruget i væsentlig grad afhænger af fordelingen mellem forbrugsbeskatning og indkomstbeskatning. Hvad specielt en forøgelse af selskabsbeskatningen angår, er det tvivlsomt, om der herigennem vil ske nogen påvirkning af forbruget. I det omfang, aktieselskabernes investeringer afhænger af deres løbende nettoindtjening, vil dog også en forhøjelse af selskabsbeskatningen virke efterspørgselsformindskende. Alt i alt må det imidlertid antages, at der - også i tilfælde af, at skatteopkrævningen forøges i samme omfang som statens drifts- og anlægsudgifter - sker en nettoforøgelse af den samlede private efterspørgsel.

Også det lige nævnte forhold bidrager således til at forklare, at statsfinanserne har kunnet virke ekspansivt til trods for, at der fortsat er et budgetoverskud af ret betragtelig størrelse og til trods for de afgiftsforhøjelser m.v., der er gennemført i stabiliseringsøjemed.

IV. Problemstillinger i indkomspolitikken på baggrund af erfaringerne fra 1965 og den sandsynlige indkomstudvikling i 1966

Efter det foran anførte vil stigningen i de samlede pengeindkomster fra 1964 til 1965 ganske væsentligt overstige væksten i den samlede produktion. Denne udvikling i pengeindkomsterne har omfattet såvel lønindkomster som de selvstændiges restindkomster. Som sædvanligt under et konjunkturopsving er restindkomsterne hidtil steget stærkere end lønningerne, men i den sidste del af indeværende år kan der sandsynligvis ventes en lidt svagere stigning i restindkomsterne end i lønningerne.

Heller ikke i 1966 kan der ventes tilvejebragt parallelitet mellem udviklingen i pengeindkomster og produktion. Som følge af prisudviklingen i indeværende år, herunder huslejerreguleringen og den stærke lejestigning i nybyggeriet, vil januar-pristallet 1966 formentlig fore til ny dyrtidsregulering af lønninger og sociale pensioner m.v. fra 1. marts, respektive 1. april 1966. Hertil kommer de allerede aftalte overenskomstmæssige lønstigninger for arbejdere og tjenestemænd. Endvidere skal der optages forhandlinger om, hvorvidt der skal ydes tjenestemændene yderligere reallønsforbedringer som kompensation for eventuelt efterslæb i forhold til lønudviklingen på det private arbejdsmarked siden januar kvartal 1964.

De nævnte lønstigninger på det almindelige arbejdsmarked vil være af størrelsesordenen $4\frac{1}{2}$ -5 pct. pr. arbejdstime, hvoraf ca. 2 pct. skyldes kompensation for arbejdstidsforkortelsen fra 45 til 44 timer, godt 1 pct. generelle løntillæg og resten den forudsete dyrtidsregulering med én portion.

Hvis der ikke indtraf andre forskydninger, ville disse lønstigninger føre til en forhøjelse af prisniveauet på ca. 2 pct. Imidlertid må der herved tages hensyn dels til den samtidige produktivitetsfremgang, dels til eventuelle ændringer i avancesatserne.

For så vidt angår produktivitetsfremgang bemærkes, at man kun i enkelte år med særlig stærk efterspørgselsstigning - og derfor særlig stor tilskyndelse til gennemførelse af produktivitetsfremmende foranstaltninger - har kunnet notere forøgelse, der nærmer sig til 4-5 pct. pr. år. I betragtning af, at der synes at være tendenser til en afsvækkelse af aktivitetsstigningen, er det lidt sandsynligt, at der i løbet af perioden frem til slutningen af 1. halvår 1966 skulle kunne ske en gennemsnitlig produktivitetsforøgelse, der kan opveje de forudsete lønstigninger. Man må følgelig

regne med, at de gennemsnitlige lønomkostninger pr. produceret enhed vil gå i vejret med et par procent i kraft af lønsatsernes forhøjelse i foråret 1966.

Produktivitetsstigningen er ikke jævnt fordelt over alle brancher. Dette forhold kan tænkes at få indflydelse på avanceudviklingen. I brancher, hvor produktiviteten ikke forbedres eller kun forbedres i et omfang, der er utilstrækkeligt til at hindre stigning i lønomkostningerne pr. enhed, må man på grundlag af hidtidige erfaringer regne med, at avancesatserne stiger i nogenlunde samme forhold som lønnen pr. produceret enhed, hvilket indebærer, at også priserne på de pågældende varer vil blive forhøjet i dette forhold. Inden for områder, hvor produktivitetsforøgelsen måtte blive så stærk, at lønomkostningerne pr. enhed går ned til trods for satsernes forhøjelse, kan man vel gå ud fra, at der vil være en tendens til nedgang i priserne, men det må anses for tvivlsomt, om avancen procentvis reduceres i samme forhold som lønomkostningerne pr. enhed. Disse forhold peger i retning af, at avancesatserne i gennemsnit skulle ventes at stige lidt stærkere end lønomkostningerne pr. enhed. Heroverfor står imidlertid, at avancesatserne næppe i det korte løb mekanisk forhøjes med samme procent som lønomkostningerne; den forventede afsvækkelse af aktivitetsfremgangen vil antagelig bidrage til at holde igen på avanceforhøjelserne. I samme retning virker konkurrencen fra importerede varer, og for rene hjemmemarkedsvarer kan man - for så vidt disse er underkastet kontrol i henhold til monopolloven - regne med, at der ved godkendelse af prisforhøjelser vil blive taget hensyn til skete produktivitetsfremskridt, ligesom monoptilsynet vil kunne gøre brug af beføjelserne i lov om indseende med priser, såfremt der på områder uden egentlige monoptilstande skulle vise sig tendenser til prisstigninger, som går udover, hvad der kan begrundes ved omkostningsudviklingen.

Alt i alt kan man formentlig forudsætte, at lønforhøjelserne i foråret 1966 vil give anledning til prisstigninger inden for byerhvervene af størrelsesordenen 2-3 pct.

For så vidt angår priserne på landbrugsprodukter gælder det, at der ved den nu gennemførte 2-årige kornordning er fastsat nye forhøjelser af basispriserne i heståret 1966/67, hvilket sammen med lønstigningerne efterhånden må antages at føre til yderligere forhøjelser af brødpriiserne. Hjemmemarkedspriserne for animalske landbrugsprodukter er efter gældende lovgivning knyttet til omkost-

ningsudviklingen - for så vidt angår kød, flæsk, fjerkræ og æg dog kun i den forstand, at lovens bestemmelser muliggør opretholdelse af visse minimumspriser, der reguleres af monopoltilsynet efter anmodning fra landbrugsorganisationerne i takt med udviklingen i omkostningerne pr. enhed. Da hjemmemarkedspriserne for animalske landbrugsprodukter netop er blevet forhøjet med virkning fra september 1965, er der formentlig - i tilfælde af en nogenlunde moderat omkostningsudvikling - grund til at vente, at anmodninger om nye forhøjelser tidligst vil blive fremsat med henblik på gennemførelse i efteråret 1966. Et andet forhold, som vil bidrage til at holde igen på prisstigningen for animalske produkter, er, at de faktiske hjemmemarkedspriser for okse- og kalvekød ved prisgodkendelsen i september 1965 lå over det godkendte minimumsniveau, idet de var bestemt af de opnåede eksportpriser. Den omkostningsstigning, som må forventes også inden for landbrugsområdet, vil derfor kun give sig udslag i forhøjelse af de faktiske priser på hjemmemarkedet i det omfang, den overstiger forskellen mellem godkendt minimumspris og den i øjeblikket faktisk rådende pris.

Hvis reguleringspristallet for juli 1966 bliver 117,5 (januar 1963 = 100) eller derover, vil der - ud over den dyrtidsportion, der er regnet med fra marts/april 1966 som følge af januar-pristallets forventede stigning til 114,5 eller derover - blive udløst én dyrtidsportion fra 1. september, henholdsvis 1. oktober 1966. Efter det foran anførte synes det at stå på vippen, om denne situation vil indtræde. Hvis der opnås en produktivitetsfremgang af samme styrke som i de foregående år, og hvis der vises tilbageholdenhed med lønkrav ud over de overenskomstmæssige såvel som med avanceforhøjelser, skulle der være en rimelig mulighed for, at reguleringspristallet for juli 1966 holder sig under 117,5. Det skal i denne forbindelse fremhæves, at det vil være ønskeligt, om reguleringspristallet - således som det har været på tale - fremtidig udregnes på basis af et gennemsnit af prisoplysninger fra flere tidspunkter, således at tilfældige udsving i priserne ikke som i juli 1965 får afgørende indflydelse på pristallets højde.

Hvad enten der udløses en dyrtidsportion i efteråret 1966 eller ej, er der således en række omstændigheder, der peger i retning af fortsat opgang i pris- og lønniveauet i 1966, men stigningen synes dog at ville blive noget afsvækket i forhold til stigningen i 1965.

Som allerede nævnt i afsnit I må det således erkendes, at det trods den principielle tilslutning, der i efteråret 1964 fra så godt som alle sider blev givet til tanken om en frivillig indkomstpølitik, som kunne sikre et nogenlunde stabilt pris- og omkostningsniveau, ikke hidtil er lykkedes at realisere denne indkomstpølitiske målsætning. De lige nævnte tendenser i indkomst- og prisudviklingen i 1965 og 1966 kunne imidlertid give anledning til tvivl om, hvorvidt indkomstpølitikken overhovedet kan yde noget væsentligt bidrag til stabilisering af pris- og omkostningsniveauet. Ved en bedømmelse af indkomstpølitikkens muligheder fremover må dog den særlige baggrund for indkomstudviklingen i 1964 og 1965 - herunder såvel efterspørgselspresset som de omfattende efterslæbsjusteringer - tages i betragtning.

Den situation, der har foreligget gennem hele 1964 og frem til midten af 1965, har som nævnt været karakteriseret ved et betydeligt efterspørgselspres navnlig som følge af, at såvel de offentlige som de private investeringer er steget væsentligt stærkere end produktionsmulighederne, samtidig med at væksten i skatteopkrævningen og i den private opsparing har været utilstrækkelig til at fastholde den økonomiske balance. Dette har forringet indkomstpølitikkens muligheder i afgørende grad.

Hvis offentlige og/eller private investeringer i en situation, hvor der råder fuld beskæftigelse, skal kunne stige forholdsmæssigt stærkere end det samlede reale nationalprodukt, uden at saldoen på betalingsbalancens løbende poster forringes, indebærer dette nødvendigvis, at forbrugsgodeproduktionen må øges relativt mindre end den totale produktion. Forudsætningen herfor vil atter være, at der overføres arbejdskraft og andre ressourcer fra den forbrugsvareproducerende sektor til investeringsvaresektoren, eller at i hvert fald tilvæksten i produktionsressourcer i højere grad kommer investeringsvaresektoren end forbrugsvareproduktionen til gode.

Under fuld beskæftigelse finder en sådan overførsel af ressourcer normalt sted ved, at den ekspanderende sektor byder lønninger og andre faktorpriser i vejret og herigennem trækker arbejdskraft m.v. til sig. Som resultat af denne forhøjelse af indkomsterne i investeringsvaresektoren vil der i almindelighed finde en stigning sted i efterspørgslen efter konsumvarer. De for-

bedrede afsætningsvilkår vil gøre det muligt og fordelagtigt for forbrugsvareproducerende virksomheder at tilbyde højere lønninger i bestræbelserne for at fastholde og forøge deres produktionsressourcer. Herved kan der opstå en selvforstærkende stigning i pengeindkomsterne.

Hvor sektorerne i en situation af denne karakter indbyrdes konkurrerer om de produktive ressourcer, foreligger der derfor næppe praktisk mulighed for at realisere den indkomstpolitiske målsætning, og såfremt investeringernes andel af den samlede produktion ønskes øget uden en indkomststudvikling som den beskrevne, vil man i alt væsentligt være henvist til over beskattningen at holde forbrugsefterspørgslen tilbage.

Ved siden af aktivitetspresset har også de problemer, der forelå i forbindelse med tjenestemændenes løneftersløb, medvirket til at reducere mulighederne for realisering af den indkomstpolitiske målsætning. Ganske vist var der almindelig enighed om, at indkomststudviklingen siden 1958 kunne motivere en vis justering af tjenestemandslønningerne. Uanset denne principielle tilslutning fra de øvrige grupper af indkomstmodtagere må det kraftige spring i tjenestemandslønningerne antages at have forstærket lønkravene inden for andre områder. Hertil kom, at der ved beregningen af løneftersløbet for tjenestemændene ikke synes at være taget hensyn til de lønforbedringer, der som led i helhedsløsningen i 1963 blev gennemført for ret talstærke grupper af tjenestemænd i de lavere lønklasser.

For statens overenskomstansatte personale er der gennemført lønforhøjelser, der ligger på linie med eller for akademikergruppernes vedkommende overstiger lønforhøjelserne til tjenestemænd. Også revisionen før udløbet af overenskomstperioden af overenskomsterne for funktionærer i pengeinstitutter og forsikrings-selskaber har medført lønstigninger, der ligger udover, hvad tjenestemændene har opnået. Andre funktionærgrupper har fået lønforhøjelser, der ligger væsentligt over stigningen for arbejdere, og endelig må det antages, at der fra de nævnte forhøjelser er sket en vis afsmitning på takstfastsættelserne i de liberale erhverv.

Som for tjenestemændene har disse forhøjelser dels haft karakter af en efterslæbsregulering, dels været udtryk for en egentlig overenskomstforbedring, uden at det i disse tilfælde er muligt at drage nogen fast skillelinie mellem de to former for reallønforbedringer.

Lønningerne til statens overenskomstansatte kontorfunktionærer er i almindelighed blevet reguleret i takt med udviklingen i tjenestemandslønningerne. Da der som nævnt var enighed om, at der forelå et lønefterslæb for tjenestemændene, kunne det samme siges om disse grupper, såfremt den hidtidige parallelitet i lønudviklingen skulle opretholdes. I forhold til de tilsvarende grupper på det private arbejdsmarked kunne der for de i staten ansatte kontorfunktionærer, hvis løn i mange tilfælde ligger over lønningerne på det private arbejdsmarked, dog formentlig kun siges at foreligge et lønefterslæb i den forstand, at der var sket en formindskelse af et lønmæssigt forspring.

For gruppen af overenskomstansatte akademikere i statens tjeneste er lønningerne netop i perioden efter 1958 blevet løsrevet fra forbindelsen med tjenestemandslønningerne, således at man vanskeligt kan tale om et lønefterslæb i samme forstand som for tjenestemændene, hvor udgangspunktet for beregningen af efterslæbsgodtgørelsen var de ved lønreformen i 1958 fastsatte lønninger. Når de overenskomstansatte akademikere har opnået større - i visse tilfælde væsentlig større - lønstigninger end statstjenestemændene, hænger dette sammen med, at den pågældende gruppe har kunnet henvide til, at akademisk uddannet arbejdskraft har opnået særlig store lønstigninger på det private arbejdsmarked, hvor der har været en udtalt mangel på medarbejdere af denne kategori.

Forbindelsen til lønforholdene på det private arbejdsmarked er dog til dels blevet overskåret derigennem, at man ved overgang til en fælles lønramme for de fleste akademikergrupper som hovedregel synes at have anvendt de fordelagtigste lønsatser inden for grupperne som fællessatser for samtlige grupper.

Ovenstående eksempler på indkomstudviklingen for vigtige funktionærgrupper i og uden for staten er ikke udtømmende. De er imidlertid tilstrækkelige til at vise, at gennemførelsen af indkomstpolitikens målsætning vanskeliggøres i en situation, hvor en talstærk gruppe på grund af et opstået lønefterslæb får særlig store indkomststigninger, idet disse lønstigninger let fører til, at andre grupper, der tilsammen udgør en ikke uvæsentlig del af indkomstmodtagerne, opnår tilsvarende forbedringer.

For at begrænse sådanne problemer vil det muligvis være hensigtsmæssigt, at spørgsmålet om en eventuel regulering tages op med kortere mellemrum, hvorved mulighederne for en pludselig kraftig afsmitning til andre grupper skulle kunne reduceres. For opret-

holdelse af en fortsat økonomisk vækst er det imidlertid af afgørende betydning, at man ikke søger at sikre alle grupper samme procentvise indkomststigning. Økonomisk vækst sker netop for en stor del ved, at der finder forskydninger sted mellem de forskellige fag og erhverv som følge af forskel i indkomstudviklingen. Eksempelvis må ekspanderende erhverv have mulighed for at tiltrække arbejdskraft ved at tilbyde særlig høje lønninger, men sådanne forskydninger vil blive modvirket, hvis lønstigninger inden for det ekspanderende område fører til efterslæbsregulering for andre grupper. Hvis der ønskes en stabilisering af prisudviklingen, må det tværtimod være en forudsætning, at lønstigningerne begrænses på andre områder, således at de samlede stigninger kommer til at svare til den gennemsnitlige produktivitetsstigning.

Såfremt det alligevel anerkendes, at en talstærk gruppe af indkomstmottagere i et bestemt år bør have en særlig stor indkomststigning på grund af et opstået efterslæb, må den heraf følgende indkomstforøgelse ligeledes modsvares af så meget lavere stigninger for andre grupper, hvis det skal undgås, at indkomststigningerne fører til en forhøjelse af prisniveauet.

Afsluttende skal nævnes, at ligesom mulighederne for forskydning af relationerne mellem lønningerne i forskellige fag må holdes åbne, hvis man ikke vil hæmme den økonomiske vækst, er det påkrævet, at også det indbyrdes forhold mellem priser og avancer i de enkelte erhverv kan ændres, således at tilskyndelsen til at ændre produktionen af varer og tjenesteydelser i overensstemmelse med ændringer i efterspørgslen bevares, samtidig med, at de tekniske fremskridt på de enkelte områder får mulighed for at slå igennem i priserne.

Såvel på arbejdsmarkedet som på varemarkedet må modstykket til mulighederne for ændringer i henholdsvis løn- og prisrelationerne være, at der ikke lægges hindringer i vejen for tilgangen til de ekspanderende områder gennem adgangs begrænsning eller pris- og produktionsregulerende aftaler.

V. Den aktuelle konjunktursituation og udsigter for 1966

Medens den kraftige forøgelse af den samlede efterspørgsel i 1964 i væsentlig grad kunne imødekommes ved en betydelig vækst i produktionen, har de samme muligheder for en produktionsforøgelse ikke foreligget i indeværende år. Selv med en noget svagere stigning i efterspørgslen end i 1964 har der derfor i år eksisteret et pres på produktionsmulighederne, som dels har forstærket opgangen i lønninger, avancer og priser, dels må ventes at ville føre til et noget større underskud på betalingsbalancen end i 1964.

Som resultat af en begyndende afsvækkelse i de erhvervs-mæssige investeringer synes efterspørgselspresset imidlertid nu aftagende. Denne afdæmpning har bl.a. givet sig til kende i en svag stigning i de sæsonkorrigerede arbejdsledeshedstal. Ledigheden er dog vedvarende meget lav og mindre end det, der normalt har været betragtet som en naturlig følge af skift af arbejdsplads. Der må i vintermånederne forudses en sæsonnedgang i beskæftigelsen af mere normalt omfang end i vinteren 1964/65, hvor det stærke pres på arbejdsmarkedet bevirkede et næsten fuldstændigt bortfald af den sæsonmæssige ledighed. Det er derimod ikke muligt på nuværende tidspunkt at vurdere, om der herudover vil ske en reduktion af beskæftigelsesgraden som følge af den svagere vækst i efterspørgslen.

Det skal i tilknytning hertil nævnes, at selv om der endnu i nogen tid vil være tendenser til fortsat løn- og prisstigning, kan dette næppe tages som udtryk for en aktuelt foreliggende uligevægtssituation. Disse tendenser kan formentlig i alt væsentligt betragtes som eftervirkninger af det kraftige efterspørgselspres, som har hersket gennem det sidste års tid.

De kredit- og finanspolitiske foranstaltninger, der er truffet til afdæmpning af stigningen i efterspørgslen, har som bekendt netop kun tilsigtet at fjerne efterspørgselspresset, men ikke at reducere beskæftigelsen eller begrænse den økonomiske vækst. De virkemidler, der står til rådighed for den økonomiske politik, er imidlertid ikke så præcise, at man med deres hjælp kan sikre, at virkningerne af indgreb mod et efterspørgselspres ikke fører kontraktionen ud over det punkt, der netop svarer til fuld beskæftigelse og balanceret vækst. Hertil kommer, at indsamling, bearbejdning og analyse af statistisk materiale til belysning af forskydning

ger i udviklingstendenserne kræver tid, således at sådanne forskydninger først kan konstateres med sikkerhed efter nogen tids forløb.

Da finansloven for 1965/66 blev vedtaget, forudsatte man, at der for at modvirke det fortsat eksisterende efterspørgselspres burde tilvejebringes et kasseoverskud af omtrent samme størrelse som i finansåret 1964/65. Med sigte herpå blev der ud over det skønnede provenu af de ved finansårets begyndelse vedtagne forhøjelser af en række skatter, afgifter og takster m.v. optaget en indtægtspost på 650 mill. kr. omfattende indtægter ved forventet ny afgiftslovgivning m.v. I begyndelsen af juni 1965 indførtes der en afgift på omsætningen af brugte motorkøretøjer samt en forøgelse af beskatningen af parfumer og toiletmidler m.v.; provenuet heraf skønnes for resten af finansåret at blive henholdsvis 80 og 10 mill. kr. Endelig gennemførtes der samtidig en lov om udstedelse af et statspræmieobligationslån på 100 mill. kr.

I en af finansministeriet i august 1965 opstillet finansplan regnedes der stadig med et kasseoverskud på godt 1 milliard kr. eller omtrent det samme beløb som i det foregående finansår.

På baggrund af den indtil da forløbne del af finansåret, hvor statsfinanserne som nærmere omtalt i afsnit III havde forøget det eksisterende efterspørgselspres, ville dette kræve en meget betydelig pengeopsugning fra statens side i finansårets sidste måneder. Som middel hertil regnedes der med, at den merværdiomsætningsafgift på 10 pct., hvorom regeringen havde fremsat forslag, kunne træde i kraft 1. januar og i finansårets sidste kvartal indbringe ca 400 mill. kr., hvorfra dog ville gå ca. 40 mill. kr. til sociale kompensationer m.v. En skatteopkrævning af denne størrelsesorden ville svare til ca. 2½ pct. af befolkningens disponible indkomster.

Den forstærkning af efterspørgselspresset, som er udgået fra statsfinanserne i første halvdel af finansåret, har fra måned til måned øvet sine virkninger på pengeindkomster, prisniveau og betalingsbalance, og disse virkninger vil ikke kunne redresseres ved at gennemføre en pludselig stærk kontraktion i slutningen af finansåret.

Ganske vist ville man herved kunne afsvække eventuelle tendenser til yderligere opgang i pengeindkomsterne, men man risikerer på den anden side at udløse sådanne kontraktive virkninger, at fuld udnyttelse af arbejdskraften og produktionskapaciteten ikke ville kunne opretholdes. Dette gælder naturligvis navnlig på

baggrund af de tendenser til en begyndende retablering af økonomisk balance, som i øjeblikket synes at gøre sig gældende.

I 1965 har de disponible pengeindkomster været stigende i et tempo svarende til 12-13 pct. på årsbasis, og forbrugsudgifterne er vokset i nogenlunde samme takt. På grund af de samtidige prisstigninger er realforbruget derimod for året som helhed kun vokset med omkring 4 pct., hvilket omtrent svarer til den mulige produktionsfremgang. Forhøjes skatteopkrævningen med et beløb svarende til 2½ pct. af de disponible pengeindkomster, vil der - under forudsætning af at indkomsterne før skat uanset indgrebet vedblivende stiger i uændret takt - gå nogle måneder, før de disponible indkomster på ny når deres tidligere niveau, og da der må forudses en vis fortsat prisstigning, må man regne med, at det vil tage yderligere nogen tid, inden man når op på samme købekraft af de disponible indkomster.

Som følge heraf må det forventes, at også udgifterne til forbrug ville gå ned eller i hvert fald stagnere gennem et stykke tid for derefter - hvis indkomsten før skat fortsat steg - på ny at optage deres hidtidige vækst omend på et lavere niveau end hidtil.

Det kan ikke med sikkerhed fastslås, hvor stor en del af en sådan forbrugsreduktion, der ville falde på indenlandske varer, og hvor meget der ville ramme importvarer og herved bidrage til en formindskelse af betalingsbalanceunderskuddet. Men der kan næppe være tvivl om, at der ville blive tale om en vis afsvækkelse af de indenlandske forbrugsgodeindustriers afsætning på hjemmemarkedet.

Dersom den herved frigjorte kapacitet i de forbrugsgodeproducerende erhverv kunne finde anvendelse ved eksportproduktion, ville den samlede produktion og beskæftigelse kunne opretholdes, samtidig med, at betalingsbalancen ville blive yderligere forbedret. I betragtning af den noget afsvækkede konjunktur i omverdenen er det imidlertid næppe realistisk at regne med, at der ville kunne opnås en forøgelse i eksporten, som fuldt ud svarer til afsvækkelsen af salget på hjemmemarkedet.

Man måtte derfor regne med en vis frigørelse af produktionsfaktorer fra de forbrugsgodeproducerende virksomheder eller - som en anden mulighed - med en mindre effektiv udnyttelse af arbejdskraften, i det omfang denne måtte blive fastholdt i forbrugsvareproduktionen på trods af de forringede afsætningsmuligheder.

På baggrund af såvel udenlandske erfaringer som udviklingen her i landet bl.a. i 1963 må det antages, at der under midlertidige tilbageslag i afsætningen vil være en tendens til, at virksomhederne søger at fastholde arbejdskraften trods den heraf følgende forringelse af produktionens effektivitet. I det omfang, produktionsfaktorerne ikke fastholdes i konsumgodeproduktionen, vil der være risiko for en vis ledighed, idet den specialisering, der gør sig gældende for mange former for arbejdskraft og realkapital, vil vanskeliggøre en umiddelbar overflytning af ressourcer fra forbrugsgodeproduktionen til investeringsgodesektoren.

For en væsentlig del finder ændringer i faktorfordelingen mellem erhvervene sted ved, at en del af arbejdsstyrken og realkapitalen til stadighed udskiftes og erstattes af nye - oftest større - årgange. En ændring i faktorfordelingen, der finder sted ved, at hele nytilgangen i en periode opsuges i de sektorer, hvor beskæftigelsesforholdene er særlig gunstige, vil dog være en ret tidkrævende proces. For arbejdskraftens vedkommende svarer den årlige udskiftning således kun til 2-2½ pct. af arbejdsstyrken. Hertil kommer, at ikke hele nytilgangen af arbejdskraft er lige velegnet for alle erhverv. En nogenlunde hurtig omfordeling af ressourcerne vil derfor normalt forudsætte, at der foregår direkte overflytninger mellem sektorerne. Særligt bemærkes, at personer, der må gennemgå en specialiseret uddannelse inden deres indtræden på arbejdsmarkedet, i mange tilfælde ikke uden videre kan overføres fra et erhverv til et andet.

Uanset om en overflytning af ressourcer fra forbrugsgodeproduktionen til investeringsgodeproduktionen tankes at finde sted ved ændringer i nytilgangen eller ved direkte overflytninger, vil den stille ret store krav til investeringsgodeproduktionens evne til at opsuge flere ressourcer, idet denne produktion er væsentlig mindre end produktionen af forbrugsvarer og beslaglægger færre produktionsfaktorer. For at den samlede beskæftigelse kan opretholdes ved en given procentvis nedgang i beskæftigelsen i forbrugsvareproduktionen og de tjenesteydende erhverv, kræves det derfor, at investeringsgodeindustrien er i stand til at udvide sin beskæftigelse forholdsmæssigt kraftigere, hvilket igen forudsætter muligheden af en ret betydelig udvidelse af afsætningen. I den omtalte situation ville en nedgang eller stagnation i konsumgodeindustriernes produktion imidlertid kunne have til følge, at

ønskerne om fortsat udvidelse af kapitalapparatet i disse industrier afsvækkedes, hvilket ville mindske investeringsgodeindustriernes behov for ressourcer.

Under hensyn til det her anførte kunne det næppe i den aktuelle situation anses for hensigtsmæssigt at gennemføre en skatteforhøjelse af det i finansplanen forudsatte omfang. Dette ville også gælde, selv om der samtidig skete en lempelse i kreditstramningen. En sådan lempelse ville ganske vist i løbet af nogen tid kunne stimulere investeringsgodeindustriernes efterspørgsel efter produktionsfaktorer og derved i nogen grad fremme overflytningsprocessen; men det må anses for tvivlsomt, om denne stimulans ville være tilstrækkelig til at overvinde virkningerne af en afsvækkelse af efterspørgslen i konsumgodesektoren.

Under drøftelsen i Det økonomiske Råd blev der fra flere sider rejst tvivl om rigtigheden af de i det foregående anførte synspunkter. Dels blev det hævdet, at tegnene på afdampning i efterspørgselspresset endnu ikke var tilstrækkeligt klare, dels var flere af rådets medlemmer af den opfattelse, at mulighederne for en overflytning på kort sigt af produktive ressourcer fra den ene sektor til den anden stiller sig gunstigere end ovenfor forudsat.

Det må erkendes, at de tegn til formindskelse af efterspørgselspresset, som foreligger, foreløbig kun er spinkle, og at vurderingen derfor i høj grad beror på et skøn. Med støtte særlig i oplysningerne om den - ganske vist svage - stigning i ledigheden, om udviklingen i industriens omsætning og industriens bedømmelse af afsætningsmulighederne finder formandskabet dog, at der er overvejende grund til at mene, at der i øjeblikket er tendenser til en vis afmatning af højkonjunkturen. Denne opfattelse understøttes af den omstændighed - som ikke forelå oplyst ved drøftelserne i rådet - at Det statistiske Departements undersøgelse af industriens investeringsplaner for 1965 kun tyder på en moderat investeringsstigning sammenlignet med 1964.

Det skal imidlertid understreges, at denne vurdering bl.a. hviler på den forudsætning, at statens drifts- og anlægsudgifter i den resterende del af finansåret holdes inden for de i finansplanen forudsatte rammer, og at der heller ikke sker uforudsete stigninger i kommunernes og de koncessionerede selskabers udgifter. Skulle der indtræde sådanne stigninger, vil der være

risiko for, at efterspørgselspresset på ny forstærkes, medmindre der opkræves nye skatter i det omfang, der er nødvendigt for at kompensere den heraf fremkaldte direkte og indirekte efterspørgsel efter produktive ressourcer. En sådan stigning i beskatningen kan ikke betragtes som en finanspolitisk stramning, idet oprettholdelse af den nuværende strammingsgrad i finanspolitikken i sig selv forudsætter, at skatterne stiger samtidig med og i større omfang end udgifterne, jfr. afsnit III.

I overvejelserne om finanspolitikken tilrettelæggelse i den øjeblikkelige situation må tillige indgå, at der, efter hvad der kom frem under rådets drøftelse, må regnes med, at statens udgifter i finansåret 1966/67 - især i dettes begyndelse - vil komme til at udvise en kraftigere stigning end indtægterne i henhold til den gældende skatte- og afgiftslovgivning. Hvis udgiftsstigningen ikke allerede fra finansårets begyndelse ledsages af en stærkere forøgelse af skatteopkrævningen, vil der derfor på ny komme til at udgå en ekspansiv virkning fra statsfinanserne, som eventuelt i løbet af forsommeren vil kunne udløse et fornyet efterspørgselspres.

Med de gældende skattesatser vil provenuet af personbeskatningen i skatteåret 1966/67 imidlertid komme til at overstige provenuet for indeværende skatteår forholdsmæssigt mere end dette provenu overstiger forrige års, nemlig skønsmæssigt med ca. 24-26 pct. mod 18-20 pct. Dette vil - under forudsætning af, at konjunkturudviklingen ikke til den tid har medført en stærkere stigning i pengeindkomsterne end den, der i øjeblikket kan forudses - betyde en vis begrænsning af stigningen i de disponible realindkomster og dermed af mulighederne for forbrugsudvidelse. En eventuel forskydning i beskatningen fra direkte til indirekte skatter vil nærmest forstærke tendensen til afsvækket forbrugsstigning, medmindre der samtidig skulle blive gennemført en nedsættelse af det samlede provenu.

Med en stigningstakt i det private forbrug, der under de anførte forudsætninger sandsynligvis fra eftersommeren 1966 vil ligge lidt under den stigningstakt i nationalproduktet, som kan påregnes ved fuld beskæftigelse, vil der atter indtræde en situation, hvor der bliver tale om, at de konsumgodeproducerende virksomheder vil lægge beslag på en noget mindre andel af den samlede tilgang

af produktive ressourcer. Nedgangen i forbrugets stigningstakt vil dog næppe blive større, end at de produktionsfaktorer, der således kan forventes at blive frigjort, uden væsentlige konsekvenser for beskæftigelsen vil kunne overføres til anden anvendelse.

Hvis denne bedømmelse holder stik - hvilket efter sagens natur endnu må være meget usikkert - skulle det i den senere del af 1966 blive muligt at tillade en noget stærkere forøgelse af investeringsaktiviteten end i øjeblikket. Det vil da være nærliggende, om man overvejer fortrinsvis at udnytte disse muligheder til at foretage lempelser i kreditpolitikken. Ikke mindst forekommer det ønskeligt, at den i sommeren 1965 gennemførte regulering af obligationsudstedelsen gradvis søges afviklet. Selv om obligationsrationeringens umiddelbare virkning på påbegyndelserne af nyt byggeri i nogen grad vil afhænge af bankernes praksis med hensyn til ydelse af byggelån, kan det ikke undgås, at obligationsrationeringen opretholdt over længere tid vil komme til at øve en stærkt begrænsende indflydelse på byggeriet. Som nævnt muliggør de gældende regler for obligationsudstedelsen ikke prioritering af et byggeri af den størrelse, man er nået op på i l. halvdel af 1965. Med fortsat stigende byggeomkostninger og grundpriser vil obligationsrationeringen endvidere få en kraftigt forstærket virkning på byggeriet, jo længere man kommer bort fra den periode, der er udgangspunkt for den kvotemæssige regulering af realkrediten. Opretholdt gennem længere tid vil en fastfrysning af udlånsmulighederne til forskellige formål desuden kunne føre til forskydninger i investeringernes sammensætning, som ikke kan begrundes ud fra rentabilitetshensyn. Også den omstændighed, at ordningen stort set giver de enkelte realkreditinstitutter samme udlånsmuligheder i forhold til den valgte basisperiode, vil kunne få uheldige virkninger, fordi lånebehovet vil være større i de geografiske områder, der er inde i en stærk økonomisk udvikling, end i andre egne af landet.

Stærke begrænsninger i bankernes og sparekassernes udlån kan ligeledes føre til skævheder i lånemulighederne, f.eks. mellem gamle og nye virksomheder eller mellem virksomheder med større og mindre kapitalstyrke og likviditet.

Såfremt man vælger at udnytte de muligheder, der efterhånden skulle opstå for at tillade en mindre restriktiv politik med hensyn til investeringsaktiviteten, til at foretage lempelser i kreditpolitikken, vil det formentlig være mest hensigtsmæssigt, at sådanne lempelser gennemføres i flere etaper. Når det er ønske-

ligt, at en eventuel afvikling sker gradvist, skyldes det usikkerheden ved en bedømmelse af udviklingen på længere sigt. Det er navnlig usikkert, hvor varig den nuværende tendens til afmatning af investeringskonjunktureren vil være. Som tidligere omtalt må eksempelvis investeringer i forbindelse med overgang til mere kapitalkrævende teknik, strukturforskydninger inden for og mellem erhvervene, ændret lokalisering af industrien m.m. formodes at være ret uafhængige af den løbende afsætnings størrelse, men til gengæld forholdsvis følsomme over for ændringer i finansieringsvilkårene. For boligbyggeriets vedkommende må det antages, at det høje renteniveau øver en begrænsende indflydelse, men det er vanskeligt at bedømme, hvor stærke ønsker om igangsættelse af nyt boligbyggeri den netop gennemførte liberalisering af boligbyggeriet og det næsten fuldstændige bortfald af byggerestriktionerne fra begyndelsen af 1966 vil fremkalde.

På den anden side tæler den omstændighed, at ændringer i lånevilkårene først med nogen forsinkelse kan ventes at slå igennem i den faktiske investeringsaktivitet, for, at man overvejer lømpelser i kreditpolitikken, så snart der måtte foreligge tydeligere tegn på en konjunkturaflætning.

En anden mulighed end den at lømpe kreditbegrænsningen vil være at lade den yderligere investeringsstigning, der til sin tid skønnes at give plads for, bestå i en udvidelse af den offentlige bygge- og anlægsvirksomhed. Der synes at være almindelig enighed om, at der foreligger et betydeligt behov for opførelse af offentlige institutioner som plejehjem, hospitaler og undervisningsanstalter samt for investeringer i offentlige værker, trafikinvesteringer m.m., hvilke sidste er af direkte betydning for en hensigtsmæssig udnyttelse af de erhvervsmæssige investeringer.

Det er et politisk spørgsmål, i hvilket omfang foreliggende muligheder for investeringsudvidelse bør udnyttes til forøgelse af de offentlige investeringer eller - gennem en lømpelse af kreditpolitikken - af de private investeringer. En samtidig stigning i offentlige og private investeringsudgifter af samme relative størrelse som i 1964 og begyndelsen af 1965 lader sig imidlertid ikke gennemføre, uden at økonomien på ny kommer ud af balance.

VI. Afsluttende bemærkninger

Den økonomiske udvikling i de senere år har været kendetegnet af betydelige variationer i investeringsaktiviteten. Efter en årrække med stærk opgang i både private og offentlige investeringer standsede væksten på dette område helt i 1963, hvorefter der på ny i 1964 og 1965 har fundet en kraftig stigning sted.

En udvikling af denne karakter må antages at føre til en kraftigere stigning i de samlede pengeindkomster og dermed en stærkere prisstigning, end tilfældet ville have været, hvis investeringerne havde været jævner fordelt over hele denne periode. Årsagen hertil er, at en pludselig og stærk opgang i investeringsaktiviteten vil støde på en række kapacitetsgrænser ("flaskehalse") inden for investeringssektoren. Hvor det sker, vil der på disse områder opstå et løn- og avancepres, som kan give anledning til betydelige indkomstforhøjelser såvel for lønmodtagere som for selvstændige erhvervsdrivende.

På grund af de vanskeligheder, der som omtalt i afsnit V på kort sigt må formodes at være forbundet med en overførsel af produktionsfaktorer fra forbrugsvareproduktionen til investeringssektoren, er der samtidig i det korte løb kun mere begrænsede muligheder for at afbalancere en stigning i den indenlandske efterspørgsel, der har sin rod i en forceret stigning i investeringsønskerne, ved hjælp af forbrugsbegrænsende foranstaltninger. Det kan derfor tankes, at en stærk stigning i investeringsønskerne, trods en gennem finanspolitikken fremkaldt reduktion af stignings-takten i forbruget ikke, lader sig realisere, idet der i stedet kan opstå en vis arbejdsløshed inden for forbrugsgodeproduktionen. Det vil derfor være påkrævet, at den økonomiske politik tilrettelægges med henblik på at sikre, at en tilstræbt forøgelse af investeringernes andel af nationalproduktet kan komme til at foregå i en jævner takt end hidtil.

For de offentlige investeringers vedkommende er der taget skridt hertil gennem den indledte langtidsplanlægning. Denne langtidsplanlægning kan igen få betydning for de erhvervsmæssige investeringer. Disses omfang afhænger dog først og fremmest af en række andre forhold, herunder udviklingen i afsætningsforventningerne, størrelsen af den løbende indtjening, den tekniske udvikling, rente- og lånevilkår m.m. De gældende bestemmelser om afskrivninger og om adgang til henlæggelse til investeringsfonds har ligelodes væsentlig betydning i denne henseende. I deres nuværende

udformning går disse regler tilbage til slutningen af 1950'erne, hvor liberaliseringen af udenrigshandelen skærpede kravene til en udbygning og effektivisering af produktionsapparatet, samtidig med at der var en utilfredsstillende beskæftigelsesgrad. De har utvivlsomt ydet et væsentligt bidrag til den betydelige økonomiske vækst i de senere år og til den stedfundne reduktion af ledigheden. I en periode, hvor afsætnings- og dermed indtjeningsvilkårene stiller sig særlig gunstigt, kan lempelige afskrivningsregler i forbindelse med skattelovgivningens øvrige bestemmelser på den anden side tænkes at give et så stærkt incitament til en forøgelse af investeringsomfanget, at de bidrager til at skabe et efterspørgselspres inden for investeringssektoren og uligevægts-tendenser i den samlede økonomi.

Mulighederne for at tilvejebringe en jævnere takt i investeringsudviklingen er derfor bl.a. knyttet til udformningen af bestemmelserne om skattefri afskrivninger. Det kan i denne forbindelse anføres, at bestemmelserne om henlæggelse til investeringsfunds ikke i samme grad forstærker tendensen til en forcering af de erhvervsmæssige investeringer under en højkonjunktur, fordi de hertil knyttede skattemæssige lempelser ikke er betingede af, at der umiddelbart foretages investeringer.

Det foran anførte om vanskelighederne ved at overføre produktionsfaktorer fra erhverv til erhverv giver endvidere anledning til at fremhæve betydningen af en yderligere smidiggørelse af arbejdsmarkedspolitikken med henblik på at forøge såvel den geografiske som den faglige mobilitet i den samlede arbejdsstyrke og herigennem bidrage til en udvidelse af produktionsmulighederne i tilfælde, hvor produktionsstrukturen skal tilpasses ændringer i efterspørgslens sammensætning.

Dersom overflytningsmulighederne på arbejdsmarkedet er stærkt begrænsede, vil fuld beskæftigelse vanskeligt kunne oprettholdes, uden at den samlede efterspørgsel presses op på et niveau, der ligger over det, der er foreneligt med bevarelse af samfundsøkonomisk ligevægt.

Som følge af den af den udenlandske landbrugsbeskyttelsespolitik fremkaldte langsomme stigningstakt i landbrugets eksportindtægter kræver allerede det at undgå yderligere forringelse af saldoen på betalingsbalancens løbende poster, at industricksportens stigningstakt svarer til henimod det dobbelte af stignings-

takten i importen, der atter må formodes at ville ligge væsentligt over den forholdsmæssige stigning i nationalproduktet. Mulighederne herfor vil foruden af den økonomiske aktivitet i udlandet navnlig være bestemt af udviklingen i omkostningsniveauet set i relation til udviklingen i priser og lønninger på eksportmarkederne. Opretholdelse af konkurrenceevnen vil på tilsvarende måde have betydning for udviklingen af den danske industriproduktion, som konkurrerer med importerede varer. Blot det at fastholde de senere års betydelige stigningstakt i industrieksporten forudsætter en kombination af gunstige ydre og indre omstændigheder som ikke uden videre kan forudsættes af være til stede fremover.

Dette understreger betydningen af, at der sker en stadig effektivisering af de eksporterende og importkonkurrerende erhvervs produktionsapparat, hvilket igen vil kræve betydelige erhvervsmæssige investeringer såvel som offentlige grundlægsinvesteringer i de kommende år. Det vil samtidig være afgørende for omkostningsudviklingen, at der ikke på ny opstår en konjunkturlilievægt af samme omfang som i 1. halvår 1965. En forøgelse af investeringernes relative omfang må derfor gennemføres i et tempo, der ikke bidrager til at fremkalde et efterspørgselspres af en størrelsesorden, som udløser yderligere stigninger i pengeindkomsterne.

På denne baggrund må der endvidere lægges megen vægt på, om der ved de indkomstforhandlinger, der skal føres i 1966/67, kan skabes grundlag for en bedre balance mellem indkomst- og produktionsudviklingen. Om dette kan lykkes, afhænger i første række af, om det viser sig muligt at kontrollere konjunkturudviklingen igennem penge- og finanspolitikken. Indkomstpolitikken særlige opgave i denne forbindelse må være at afsvække tendenserne til indkomstkonkurrence grupperne imellem, således at de synspunkter, der er udformet i de mellem Landsorganisationen og Dansk Arbejdsgiverforening aftalte forhandlingsregler, får virkning for det samlede område.

København i oktober 1965

Søren Gammelgård

Carl Iversen
Formand

Poul Winding

Øversigt over vigtigere økonomisk-politiske foranstaltninger
siden slutningen af 1964

A. Afgiftslove m.v.:

1. Lov nr. 362 af 18/12 1964. Tidsbegrænset forhøjelse af forbrugsafgifterne på spiritus, vin, øl og cigaretter fra 1. januar til 1. juli 1965 samt indførelse af ekstraordinær vægtafgift af motorkøretøjer for januar kvartal 1965.

I finansåret 1964/65 skønnes disse afgifter at have indbragt ca. 70 mill. kr. - I indeværende finansårs første kvartal skønnes afgiftsforhøjelserne for stærke drikke og cigaretter at have indbragt ca. 50 mill. kr.

2. Lov nr. 71 af 31/3 1965. De under pkt. 1 nævnte tidsbegrænsede afgiftsforhøjelser for spiritus, vin og øl gøres permanente. - Mineralvandsafgiften og afgiften af glødelamper m.v. foreges. - For finansåret 1965/66 skønnes afgifterne af stærke drikke at ville indbringe 50 mill. kr. (ud over de i pkt. 1 nævnte indtægter), mineralvandsafgifterne 18 mill. kr. og afgiften på glødelamper m.v. ligeledes 18 mill. kr.
3. Lov nr. 75 af 31/3 1965. De under pkt. 1 nævnte tidsbegrænsede afgiftsforhøjelser for cigaretter gøres permanente, og der foretages yderligere forhøjelser af tobaksafgifterne. - Forhøjelserne anslås for 1965/66 til 126 mill. kr.

4. Lov nr. 72 af 31/3 1965. Omsætningsafgifterne af motorkøretøjer forhøjes, således at provenuet af forhøjelserne for 1965/66 skønnes at blive 90 mill. kr., svarende til ca. 12 pct. af den tidligere afgift.
5. Lov nr. 73 af 31/3 1965. Vægtafgiften af motorkøretøjer m.v. fordobles i forhold til den hidtil gældende ordinære afgift. - Merprovenuet for 1965/66 skønnes at ville blive 118 mill. kr.
6. Lov nr. 74 af 31/3 1965. Afgiftssatsen for den almindelige omsætningsafgift (engros-omsen) forhøjes fra 9 til 12½ pct., hvilket skønnes at indbringe 430 mill. kr. i finansåret 1965/66.
7. Lov nr. 76 af 31/3 1965. Stempelafgifterne fordobles, hvorved provenuet af disse afgifter forventes at stige med 115 mill.kr.
8. Lov nr. 91 af 31/3 1965. Der gennemføres en forhøjelse af aktieselskabsbeskatningen. Merprovenuet heraf anslås til 128 mill. kr. for staten og 22 mill. kr. for kommunerne.
9. Lov nr. 101 af 31/3 1965. Invalide- og folkepensionsbidraget forhøjes fra 1¾ til 2½ pct. af skalaindkomsten. Merprovenuet for 1965/66 er anslået til 150 mill. kr.
10. Lov nr. 92 af 31/3 1965. Udskrivningsloven er i alt væsentligt uændret i forhold til 1964/65. Dog er børnetilskuddene forøget med 150 kr. pr. barn, hvilket indebærer en merudgift på 163 mill. kr.

11. Lov nr. 100 af 31/3 1965. Som kompensation for den gennemførte afgiftslovgivning ydes et særligt tillæg til folke-, invalide- og enkepensionister, som for 1965/66 skønnes at ville beløbe sig til i alt 50 mill. kr.
12. Ændringer til finanslovens § 2 A og B: Statsbanernes og postvæsenets takster forhøjes, hvorved indtægterne anslås at ville stige med i alt 127 mill. kr. i 1965/66
13. Øvrige ændringer til finansloven: I forhold til det oprindelige finanslovsforslag gennemføres besparelser i de løbende drifts- og anlægsudgifter på ca. 200 mill. kr., heraf ca. 140 mill. kr. i anlægsudgifter, ca. 25 mill.kr. i forsvarsudgifter og ca. 30 mill.kr. i civile driftsudgifter. - Derudover nedskæres statens udlån med 20 mill. kr. og gebyrer og afgifter forhøjes med 15 mill.kr.
14. Lov nr. 206 af 4/6 1965. Der indføres afgift på omsætningen af brugte motorkøretøjer. Afgiften skønnes i finansåret 1965/66 at indbringe ca. 80 mill. kr.
15. Lov nr. 207 af 4/6 1965. Der gennemføres en forøgelse af beskatningen af parfumer, toiletmidler m.v. Provenuet anslås for 1965/66 til ca. 10 mill. kr.
16. Lov nr. 208 af 4/6 1965. Finansministeren bemyndiges til at udstede et statspræmieobligationslån til et beløb af 100 mill.kr.

B. Regulering af penge- og kapitalmarkedet

Med virkning fra 1. oktober 1964 gennemførtes en skær-
pelse af vilkårene for bankernes låntagning i Nationalbanken i
form af bestemmelser om overrente for låntagning ud over nærmere
fastlagte rammer. En række låneformer er dog undtaget fra ord-
ningen.

I fortsættelse af denne kreditpolitiske linie blev der
den 24. februar 1965 indgået en aftale mellem Danmarks National-
bank og Danske Bankers Fællesrepræsentation vedrørende forøgelse
af bankernes udlån. Ved aftalen, som senere er tiltrådt af de
enkelte banker, forpligtes disse til at indsætte en nærmere fast-
sat andel - indtil videre 20 pct. - af den fremtidige stigning i
deres indlån i Nationalbanken eller at placere et tilsvarende
beløb i udlandet. Endvidere vil enhver forøgelse af en banks
nettogæld til udlandet medføre fuld deponering af forøgelsen.

Efter forhandling med Danmarks Sparekasseforening er
der senere indført en lignende ordning for sparekasserne.

Den 14. juni 1965 blev der sluttet aftale imellem
Nationalbanken og realkreditinstitutterne om midlertidig regule-
ring af obligationsudstedelsen. De enkelte realkreditinstitutter
forpligter sig ved aftalen til inden for hvert kvartal at begrænse
deres lånetilsagn, således at de samlede tilbudte beløb inden for
hver af de nedennævnte kategorier højst svarer til de anførte
procenter af kvartalsgennemsnittet af de til samme formål udbe-
talte lån i perioden 1/4 1964 - 31/3 1965:

- a) for lån til nyt boligbyggeri til helårsbeboelse: 110 pct.
- b) for lån til landbrugsejendomme: 90 pct.
- c) for lån til andre formål: 75 pct.

Procentsatserne kan under begge parterers tilslutning
ændres, såfremt den økonomiske udvikling giver anledning dertil.

C. Regulering af byggeaktiviteten

Som i tidligere år er der af regeringen blevet truffet beslutning om udskydelse af påbegyndelserne af de på det offentlige byggebudget optagne arbejder. Kommunale byggerarbejder kan herefter som hovedregel tidligst påbegyndes 15. oktober 1965 og statslige arbejder tidligst 1. februar 1966.

Den i 1964 indledte afvikling af byggerestriktionerne er fortsat i 1965. Fra oktober 1965 omfatter reguleringen af boligbyggeriet kun Sjællandsområdet, hvor endvidere byggeri af parcelhuse, bortset fra opførelse af gruppevise bebyggelser, vil være undtaget fra restriktioner fra 1. januar 1966. For den del af boligbyggeriet, der fortsat er reguleret, er de hidtidige areal- og prisgrænser ophævet, og pr. 1. oktober 1965 er der i fortsættelse af tidligere frigelser foretaget generelle frigelser efter et datoprincip for indgivelse af ansøgning om byggetilladelse.

Pris 5,00